

Deep Shadows and Brilliant Highlights

Een onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland

Deep Shadows & Brilliant Highlights

Een onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland

Master Media & Journalistiek

Faculteit der Historische- en Kunstwetenschappen

Erasmus Universiteit Rotterdam

2003-2004

Begeleider: Erik Hitters

Shantih Lalta

259035

*"There ain't no way to stop us
And you'll never kill our pride
'Cause it's not only music
It's a chosen way of life"*

-Heavy Metal Universe by Gamma Ray (1999)-

Love You To Death

Heavy metal, al sinds jaren is het de muziek waar ik mezelf volledig in kwijt kan raken. Er is niets anders op deze wereld dat me zo diep kan raken, waar ik al mijn gevoelens en gedachten in kwijt kan. Heavy metal is voor mij een uitlaatklep, een schouder om op te huilen en een plek waar ik troost en geborgenheid kan vinden. Heavy metal is het enige wat mij na ruim 10 jaar nog steeds kippenvel bezorgt, waar mijn hart sneller van gaat kloppen en waar mijn bloed sneller van gaat stromen. Het is meer dan een bepaalde voorkeur, heavy metal zit in mijn hart. Het is niets anders dan mijn grote liefde die ik nooit zal vergeten.

De invloed van heavy metal is op vele terreinen van mijn leven terug te vinden. Er is wel een wezenlijk verschil tussen het luisteren naar heavy metal en er daadwerkelijk naar mee bezig zijn. Ik weet zelf waarom ik naar metal luister, maar het is erg interessant om te weten waarom al die andere fans hun hart hebben verloren aan deze controversiële muziekstroming. Op het moment dat ik dan mijn voorkeur combineerde met mijn nieuwsgierigheid kwam ik op het thema van deze masterthesis uit: de populariteit van heavy metal in Nederland.

Het onderzoek naar de populariteit van heavy metal begint met een uiteenzetting van het muziekgenre zelf. Er zal gekeken worden naar de oorsprong en de ontwikkeling van heavy metal sinds het einde van de jaren zestig in de vorige eeuw tot en met de situatie van vandaag de dag.

Vanuit deze basis is er een onderzoeksopzet geformuleerd waarin een tweeledige hoofdvraag centraal staat die enerzijds betrekking heeft op de populariteit van heavy metal zelf en anderzijds op de aantrekkingskracht van deze muziekstroming. Aan de hand van een aantal deelvragen zal er geprobeerd worden een zo duidelijk en compleet beeld te geven van de positie die heavy metal inneemt binnen zowel de muziekindustrie als de liefhebbers ervan in Nederland.

Naast een algemene inleiding in heavy metal zelf, zal er ook aandacht besteed worden aan de subcultuur rondom deze muziekstroming. Aan de hand van de theorie van Pierre Bourdieu zal er gekeken worden naar welke factoren van belang zijn bij het ontwikkelen van een bepaalde smaak. In navolging van Bourdieu hebben de Nederlandse onderzoekers Tillekens en Van Wel bekeken

hoe de smaakontwikkeling volgens de Franse socioloog van toepassing is op het onderzoeksveld jongeren en popmuziek.

De theorie van Bourdieu en de onderzoeken van Tillekens en van Van Wel worden opgevolgd door een uiteenzetting van de verschillende theorieën van het Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) rondom de begrippen stijl en verzet binnen subculturen. Een bepaalde stijl dient als middel tot verzet, tegelijkertijd leidt verzet tot de ontwikkeling van een stijl. Er zal gekeken worden in hoeverre er sprake is van een bepaalde stijl binnen de heavy metal. Daarnaast zal er onderzocht worden welke vormen van verzet binnen de subcultuur van heavy metal voorkomen.

Het laatste deel van het theoretisch kader, waarin ook Bourdieu en het CCCS aan bod komen, heeft als onderwerp de popularisering van subculturen. Het onderzoek van Wermuth dat specifiek over de hiphopsubcultuur gaat, zal toegepast worden op de subcultuur rondom heavy metal. Aan de hand van zeven centrale concepten zal er gekeken worden hoe de subcultuur van heavy metal is opgebouwd en wat de kenmerken hiervan zijn. Het laatste centrale concept, de popularisering van een subcultuur, zal als leidraad dienen voor het kwantitatieve onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland.

Het kwantitatieve onderzoek is bedoeld om de populariteit van heavy metal in Nederland in de periode 1988-2003 vast te stellen. Aan de hand van drie onderzoeksterreinen, die samen de gehele muziekindustrie bevatten, zal nagegaan worden met welke veranderingen de populariteit van heavy metal te maken heeft gehad.

Na het kwantitatieve onderzoek zal er aandacht besteed worden aan het zoeken naar verklaringen voor de aantrekkingskracht van heavy metal. Er zal aan de hand van literatuur en diverse interviews nagegaan worden waarom mensen een voorkeur hebben voor heavy metal. Het uiteindelijke doel van dit verklarende onderzoek is het toepassen van enkele centrale begrippen uit het theoretisch kader op de heavy metalsubcultuur.

Ter afsluiting zal er een korte samenvatting van gevonden resultaten gegeven worden om uiteindelijk een helder antwoord te kunnen geven op de twee hoofdvragen die centraal staan in dit onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland.

To Serve You

Love You To Death -Inleiding	pagina
To Serve You - Inhoudsopgave	pagina
The Birth Of Tragedy – Heavy Metal	pagina
Inleiding	pagina
Geschiedenis & Ontwikkeling	pagina
Subgenres	pagina
Metal Heart - Onderzoeksopzet	pagina
Inleiding	pagina
Onderzoeksvragen	pagina
Methoden van Onderzoek	pagina
A Distance There Is –Theoretisch Kader	pagina
Inleiding	pagina
Bourdieu & Smaak	pagina
Stijl volgens het CCCS	pagina
Mir Wermuth: de popularisering van een subcultuur	pagina
Deelconclusie	pagina
Darkness and Hope –Kwantitatief Onderzoek	pagina
Inleiding	pagina
Keuzes en Verantwoording	pagina
Pinkpop	pagina
Popmagazine OOR	pagina
Top 40	pagina
Vergelijkende Analyse	pagina
Deelconclusie	pagina

Tearing The Veil From Grace –Verklarend Onderzoek

pagina

Inleiding

pagina

Keuzes en Verantwoording

pagina

De Structuur van de Heavy Metalsubcultuur

pagina

De Stijlkenmerken van de Heavy Metalsubcultuur

pagina

De Rebelle van de Heavy Metalsubcultuur

pagina

Deelconclusie

pagina

Deep Silent Complete - Conclusie

pagina

Destructive Selection –Bronnenlijst

pagina

The Birth Of Tragedy

Inleiding

Heavy metal is ontstaan aan het einde van de jaren zestig als hardere en agressievere vorm van de toen populaire muziekstroming hardrock en als reactie op het uitsluitende karakter van hippiebeweging en de bikersubcultuur.¹ Hoewel heavy metal voortborduurde op de karakteristieken van de jaren zestig, is het doorbreken van een aantal conventies uit die tijd een van de speerpunten binnen de heavy metal geworden. Zo moest Love plaatsmaken voor de tegenhanger Evil en werd de vredelievendheid ingeruild voor een fascinatie voor het duistere en het occulte. Heavy metal kan dan ook gezien worden als een alternatief voor de dominante subculturen uit de jaren zestig.²

De term heavy metal is voor het eerst gebruikt door de Amerikaanse band Steppenwolf in het nummer Born To Be Wild, om vervolgens dienst te doen als een overkoepelende benaming voor diverse soorten harde, agressieve en meeslepende muziek.³ De basiselementen waren in eerste instantie hoorbaar in een aantal nummers van hardrockbands, om steeds vaker gebruikt te worden totdat het een code werd voor een nieuwe muziekstijl waarbij de nadruk op de vitaliserende en sensuele kracht achter de muziek ligt.⁴

Heavy metal is een functie van een levensstijl die onlosmakelijk met deze muziekstroming is verbonden. Heavy metal heeft daarom als voorwaarde dat het overeen dient te komen met de presentatie van de subcultuur in de publieke ruimte. Dit houdt in dat de muziek van heavy metal het gewenste imago van de subcultuur onderbouwt en versterkt.⁵ Dit gebeurt onder andere door het geflirt met de dood en het gelijke uiterlijke vertoon van de artiesten en de fans. Identificatie speelt dan ook een grote rol binnen de heavy metal. Deze indentificatie is terug te vinden in de definitie van heavy metal.

Wanneer het aankomt op een bruikbare definitie van muziekstroming heavy metal, dan dient er rekening gehouden te worden met een aantal factoren. De definitie van heavy metal valt namelijk uiteen in drie verschillende dimensies, die tesamen het karakter van deze muziekstroming

¹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 100

² Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 18

³ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 19

⁴ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 21-22

⁵ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 97-98

vormen. We spreken hier dan ook van een auditieve dimensie, een visuele dimensie en een verbale dimensie.

De auditieve dimensie heeft betrekking op het typische geluid van heavy metal waarbij kracht hét centrale punt is.⁶ De kracht van heavy metal komt vooral tot uiting in het gierende geluid en de vaak voorkomende solopartijen van gitaren, terwijl de hoge decibellen gebruikt worden om de muziek een meeslepend en overweldigend karakter mee te geven. Naast de gitaar nemen de drums een belangrijke rol in bij het neerzetten van krachtig en hard geluid.⁷ De kracht van heavy metal is tenslotte ook terug te vinden in het stemgeluid van de vocalisten. Of het nu om een hoge falsetstem gaat of om diepe grunts, de vocalen komen uit het diepste van het lichaam en dienen als middel om diepgewortelde emoties van welke aard dan ook over te brengen.⁸

De visuele dimensie van heavy metal is zichtbaar in het veelvuldige gebruik van logo's. Binnen de heavy metal hebben logo's een tweeledige functie. Aan de ene kant worden logo's gebruikt om een zekere mate van identificatie binnen het geheel van subgenres van heavy metal aan te geven, terwijl logo's aan de andere kant zorgen voor het versterken van het imago.⁹

Naast het logo spelen de albumhoezen en merchandise een belangrijke rol binnen de visuele dimensie van heavy metal. Naast de eerdere genoemde identificatie en onderscheiding, geldt de cover van een album of een shirt ook ter projectie van het gewenste imago.¹⁰

Het derde en meest belangrijke aspect binnen de visuele dimensie is het uiterlijke vertoon en de daarbijhorende presentatie in de publieke ruimte. Aan de basis hiervan liggen elementen uit zowel de bikerssubcultuur als de subcultuur van de hippies; er wordt gebruik gemaakt van leer, metalen accessoires en spandex, maar ook lang haar is een veel voorkomend verschijnsel binnen de heavy metal.¹¹

De verbale dimensie van heavy metal heeft betrekking op drie verschillende gebieden: de bandnamen, de titels van liedjes en de albums en op de tekstuele inhoud van de nummers.¹² Binnen de heavy metal is de bandnaam in de loop der jaren dusdanig belangrijk geworden dat het

⁶ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 23

⁷ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 24

⁸ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 25

⁹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 27-28

¹⁰ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 29

¹¹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 29-30

¹² Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 31

een onderdeel geworden is van het onderbrengen van een band binnen een subgenre. Naast deze functie van karakterisering wordt de bandnaam ook ingezet als marketinginstrument om de artistieke statement van de band te bevestigen. Op deze manier verschaft de naam een bepaalde context van betekenissen waarbinnen de band kan functioneren. Ditzelfde geldt voor de titels van albums en liedjes binnen de heavy metal.¹³

Bij heavy metal zijn er twee stromingen zichtbaar wanneer het gaat om de tekstuele inhoud. Ten eerste zijn er dionysische teksten waar de krachten van het leven bejubeld worden door gebruik te maken van verschillende vormen van extase. De uitspraak *sex, drug and rock n' roll* is dan ook de beste beschrijving voor de dionysische stroming binnen de heavy metal.¹⁴ De tegenhanger van het dionysische zijn de teksten met een chaotische karakter. Hier is een sterke emotionele verbinding zichtbaar met alles wat een uitdaging is ten opzichte van de heersende orde en het overwicht van het dagelijkse leven.¹⁵ Het belangrijkste doel van zowel de dionysische als de chaotische teksten is het aanspreken van de gevoelens die zich in de mens bevinden.

Kortom, heavy metal is een muziekgenre dat door middel van volume en kracht de diepewortelde gevoelens van de luisteraars wil stimuleren. Door de heersende normen en waarden van de Westerse cultuur aan te vallen probeert heavy metal over de geaccepteerde grenzen van de samenleving te gaan.

¹³ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 32-33

¹⁴ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 35-38

¹⁵ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 38-43

Geschiedenis en Ontwikkeling

De jaren '70

De laatste jaren van de jaren '60 en het begin van de jaren '70 kunnen gezien worden als hét tijdperk waarin heavy metal het levenslicht ziet. In deze periode wordt hardrock opgevolgd door een hardere, agressievere en krachtigere vorm van muziek waarin de versterkte en solerende gitaren de meest belangrijke rol toebedeeld krijgen.¹⁶

In de jaren zeventig kenmerken de eerste heavy metalbands zich door het gebruik van een macho-uitstraling in combinatie met geflirt met occulte zaken als de dood. In Engeland maken bands als Uriah Heep en Judas Priest hun opwachting, terwijl de Verenigde Staten namen als Blue Öyster Cult, Aerosmith en Kiss voortbrengt. Het grootste verschil tussen de bands in Europa en de heavy metalgroepen in de Verenigde Staten is dat aan het vasteland de term heavy metal specifiek gebruikt wordt voor de echt hard klinkende bands als Black Sabbath, terwijl het begrip in de Verenigde Staten gebruikt wordt als verzamelnaam voor diverse bands die zich bezighouden met het produceren van hardere muziek dan de reeds populaire hardrock. De heavy metal in de Verenigde Staten is over het algemeen rustiger en melodieuzer van aard dan de heavy metal in Europa. Als reactie op het softe geluid uit de Verenigde Staten ontwikkelen de jonge metalfans in Engeland een geheel nieuwe stroming: New Wave of British Heavy Metal (tegenwoordig powermetal genoemd).¹⁷

De jaren '80

De jaren tachtig vormen een veelbelovend decennium voor de heavy metal. Terwijl in Europa de New Wave of British Heavy Metal grote successen boekt met bands als Iron Maiden, Saxon en Diamond Head, ontstaat in de Verenigde Staten als tegenhanger op de Europese heavy metal en de softe sound uit het vaderland de trash metal.¹⁸ Deze agressieve en snelle vorm van heavy metal is erg succesvol onder het jonge publiek. Deze populariteit is te danken aan de nuchtere houding van de eveneens jonge muzikanten die zich tegen de presentatie van de eerdere heavy metalbands verzetten. Binnen de trash metal ontstaat echter wel een variant die zich kenmerkt door een nog hoger tempo, dit wordt dan ook speed metal genoemd. Naast de komst van trash metal en speed metal, kennen de Verenigde Staten in deze periode ook de opkomst van cross-over metal.¹⁹ Dit subgenre kent zowel invloeden uit de heavy metal als uit andere muzikale stromingen als hiphop

¹⁶ Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 25-26

¹⁷ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 244

¹⁸ Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 33

¹⁹ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

en funk. Afgezien van de vermenging van heavy metal met andere muziekgenres gaat ook de differentiatie binnen de heavy metal zelf verder. Zo ontstaat er in de jaren tachtig het subgenre doom metal, waarbij het trage en logge geluid van Black Sabbath in een nieuw jasje gestoken wordt.²⁰ Recht tegenover de zware en zwartgallige doom metal staat de komst van de neoclassical metal. Neoclassical metal is net als speed metal een afsplitsing van trash metal. Naast de technische hoogstandjes van zeer begaafde gitaristen, is deze stroming door het gebruik van symfonische elementen toegankelijk voor het grote publiek.²¹ Het aanspreken van de massa is aan het einde van de jaren tachtig door de komst van de glam voltooid. Bands als Guns n' Roses en Bon Jovi boeken immense successen met hun sex, drugs and rock n' roll.²²

De jaren '90

Aan het begin van de jaren negentig is er een plotselinge opkomst van een hele rits bands uit het Amerikaanse Seattle die met hun grunge, een combinatie van heavy metal met alternatieve rock, de wereldwijde hitparades bestormen. In deze periode verdwijnen de meer traditionele heavy metalbands naar de achtergrond om plaats te maken voor de alternative metal.²³ Terwijl het noorden van de Verenigde Staten wordt gedomineerd door de talloze grungebands, ontstaat er aan de zuidkant een nieuwe en extreme vorm van heavy metal: death metal. Death metal kenmerkt zich vooral door het zeer snelle tempo waardoor er een muur van geluid ontstaat die ondersteunt wordt door rochelende geluiden van de vocalist.²⁴ Het macabere karakter van death metal is de tegenpool van de eveneens in de jaren negentig steeds populairder wordende doom metal. In eerste instantie blijft dit subgenre voorbehouden aan Europa, hoewel de Verenigde Staten met de New Yorkse Type O Negative de absolute vaandeldrager in hun bezit hebben. In tegenstelling tot trash, speed en death metal richt doom metal zich meer op diepgewortelde gevoelens. Opvallend binnen de doom metal in de jaren negentig is de komst van de vrouwelijke vocalen en het overdadige gebruik van toetsenisten.²⁵

De jaren negentig kunnen vooral gezien worden als het decennium waarin de elektronische muziek een snelle opmars maakte. Dit is ook de heavy metal niet onopgemerkt gebleven. Voorzichtig werd er geëxperimenteerd met de combinatie tussen heavy metal en elektronische

²⁰ Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 39

²¹ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

²² Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 34-35

²³ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

²⁴ Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 37-38

²⁵ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

muziek, wat uiteindelijk de industrial metal is geworden.²⁶ Hoewel heavy metal op een aantal terreinen mee is gegaan met de tijd, zijn er tal van bands die zich voornamelijk gericht hebben op de basiselementen van heavy metal. Recht-toe-recht-aan heavy metal, zonder het uiterlijke vertoon en de behoefte om nieuwe elementen toe te voegen of veranderingen aan te brengen.²⁷

Terwijl de eerste helft van de jaren negentig gedomineerd werd door bands uit de grunge, de death metal en de doom metal, kwam in de tweede helft van dit decennium vanuit de noordelijkste puntjes van Europa de black metal op. Dit subgenre wordt geassocieerd met het satanisme en het occultisme. Hoewel black metal beschouwd wordt als een van de minst toegankelijke stromingen binnen de heavy metal door de extreme en agressieve karakter, weten een aantal bands aan het einde van de 20^e eeuw zich los te maken van de negatieve reacties en zich vanuit de ondergrondse catacomben in het kille Noord-Europa op te werken naar het “grote” publiek wereldwijd.²⁸

Het jaar 2000 en verder

In het nieuwe millennium is een opvallende ontwikkeling binnen de heavy metal zichtbaar. Hoewel de hardere maar melodieuzere vormen van heavy metal steeds populairder worden, is er ook een opleving van de oude traditionele heavy metal uit de jaren zeventig en tachtig te zien die zich manifesteert in het subgenre powermetal.²⁹ Niet alleen de klassieke heavy metal beleeft een opleving in deze periode, stromingen als death metal en doom metal weten ook weer opnieuw een grote schare fans voor zich te winnen. Naast de hernieuwde aandacht voor de reeds bestaande stromingen kent het nieuwe millennium eveneens nieuwe stromingen: gothic metal, nu-metal en viking metal.³⁰

In de volgende tabel zijn ter verduidelijking de diverse subgenres binnen de heavy metal schematisch weergegeven, om vervolgens per genre uitgewerkt en gedefinieerd te worden.

²⁶ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

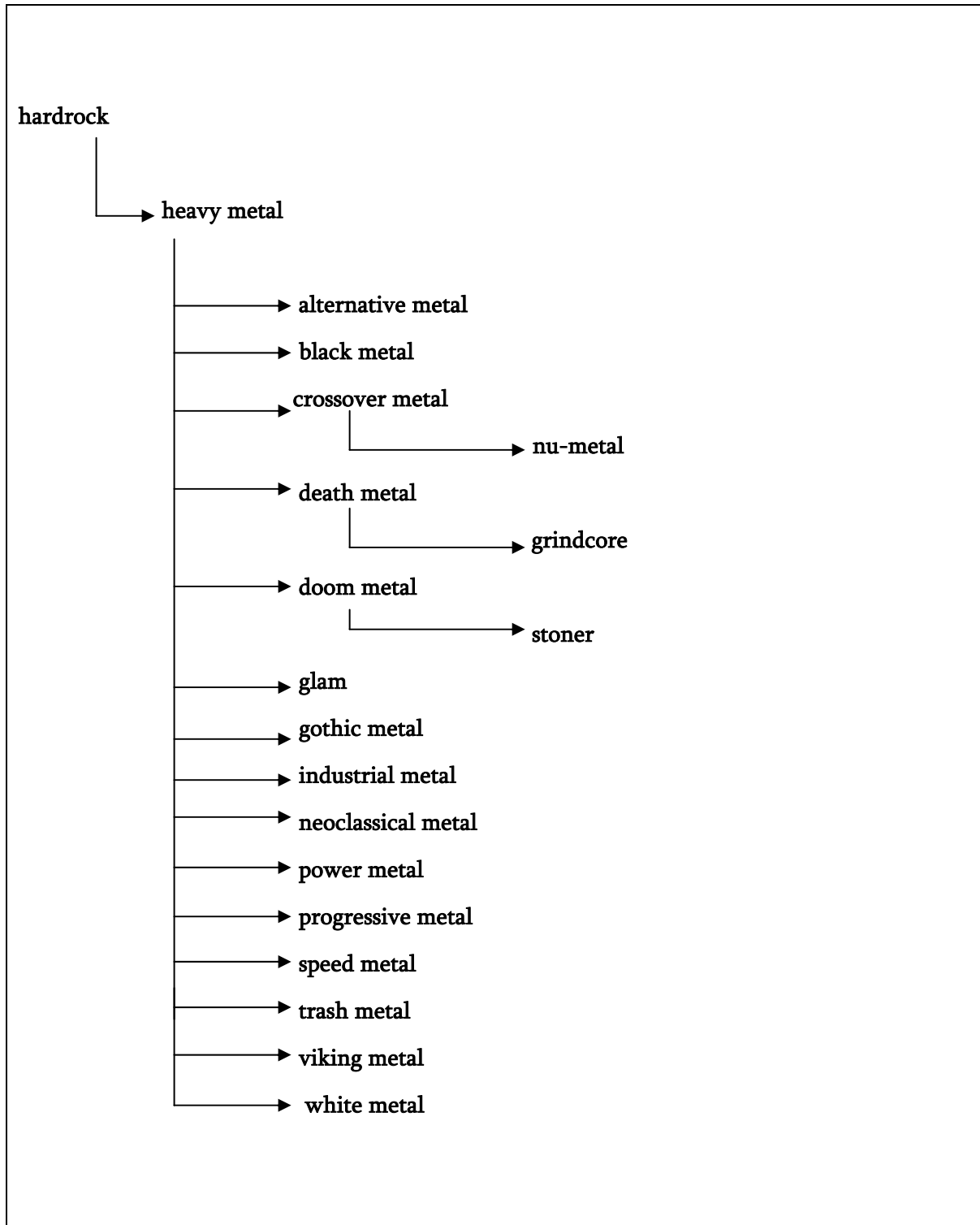
²⁷ Blake & John: *The World according To Heavy Metal*, pagina 40-41

²⁸ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

²⁹ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

³⁰ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 246

Schema subgenres en uitleg per subgenre

Bronnen: [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 43-46

Alternative metal

De term alternative metal wordt over het algemeen gebruikt om bands aan te duiden die gebruik maken van invloeden die buiten metal vallen, maar wel bij de categorie hardrock/metal horen. Onder alternative metal vallen bands als Tool en Soundgarden, maar ook genres als grunge en love metal zijn een onderdeel van de alternative metal.³¹

Black metal

Black metal is ongetwijfeld het meest omstreden en controversiele subgenre binnen de heavy metal. Het is stijl die uitgaat van extremen: dit geldt voor zowel de muziek en de inhoud, als voor het uiterlijke vertoon wat onlosmakelijk verbonden is aan black metal. Black metal staat bekend om de verheerlijking van het satanische en het demonische, maar ook om de bijbehorende agressie en obscuriteit. Wat betreft het uiterlijk komen deze kenmerken tot uiting in het gebruik van corpse paint en het dragen van leren kleding die opgesierd worden door metalen accessoires als studs.³²

De oorspronkelijke black metal uit de jaren '80 richtte zich vooral op het maken van snoeiharde en snelle metal, terwijl de muzikale stijl van black metal vanaf de jaren '90 gekenmerkt wordt door de snelheid die gecombineerd wordt met de zeer duidelijk aanwezige toetsenisten. Het geluid krijgt hierdoor niet alleen bombastische trekjes, maar er ontstaat op die manier ook de romantische en duistere sfeer die ook bij de gothic metal voorkomt. Dimmu Borgir en Cradle of Filth zijn nu al enkele jaren de meest populaire bands binnen de black metal. Naast deze bands zijn oudgedienden zoals Emperor en Immortal nog steeds actief bezig met black metal.³³

Cross-over metal

Zoals de naam al aangeeft, wordt er bij cross-over een brug geslagen tussen twee of meerdere geheel verschillende muziekstijlen. De meest voorkomende combinatie binnen de cross-over is die tussen heavy metal en hiphop. Ook zijn elementen uit de hardcore en dance terug te horen bij cross-over.³⁴ De term cross-over is een aantal jaren geleden vervangen door het begrip nu-metal. Nu -metal is sinds de millenniumwende één van de meest populaire stromingen binnen de metal. Cross-over en nu-metal kunnen beschouwd worden als de subgenres voor het grote publiek: onder

³¹ [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

³² [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

³³ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 45

³⁴ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

deze stromingen vallen bands als Coal Chamber, Living Colour, Linkin Park en de wijlen Rage Against The Machine en Urban Dance Squad.

Death metal

Death metal kan beschouwd worden als de extreme variant van de agressieve trash metal. Centraal binnen de death metal staan het lage geluid van de gitaren en de double-basspartijen van de drummer. Het plaatje wordt compleet gemaakt door het gebruik van grunts in plaats van een clean voice. De term death metal geeft aan dat het hier om de duistere versie van de reeds bestaande subgenres gaat. Dit element is onder andere terug te vinden in de teksten die vaak als onderwerp de dood en bijbehorende zaken hebben. Dit is dan ook vaak terug te zien in het visuele aspect van death metal: zowel in de logo's als in de vormgeving van de albumhoezen zijn vaak afbeeldingen van macabere taferelen terug te vinden. De stroming death metal kent iconen als Death, In Flames, Morbid Angel en Obituary. Binnen de death metal is het subgenre grindcore ontstaan. Grindcore gaat over alle grenzen van het acceptabele heen. De muziek is niet veel anders dan de 'gewone' death metal, het is alleen nog sneller en harder. Ook de lengte van de nummers is niet gebruikelijk; in tegenstelling tot de andere subgenres zijn de erg korte maar krachtige nummers kenmerkend voor grindcore.³⁵

Op zijn beurt kent grindcore zo weer zijn eigen afsplitsing: goregrind. Hier viere onderwerpen als uitwerpselen, ingewanden en andere horror-achtige elementen hoogtij. Voorbeelden van grindcore en goregrind bands zijn Cryptopsy, Deicide en Cannibal Corpse.

Doom metal

Doom metal zet de traditie van Black Sabbath voort. Met trage en logge ritmes, met heavy riffs en enkele invloeden uit de blues is doom metal de meest intense vorm van metal.³⁶ Een van de belangrijkste kenmerken van doom metal is het zware en meeslepde stemgeluid van de frontman. Het geheel van muziek en tekstuele inhoud van doom metal creëert een duistere en melancholische sfeer waarmee de diepste gevoelens van de mens worden aangesproken. Binnen de doom metal is het niet geheel ongewoon om gebruik te maken van vrouwelijke stemmen die in combinatie met de basiselementen voor een theatrale en donkere stemming zorgen.³⁷

³⁵ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 43-44

³⁶ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 46

³⁷ Oor's Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

Deze sfeer wordt versterkt door de vaak voorkomende toetsenpartijen die als ondersteuning en versterking van de inhoud dienen. Deze kenmerken zijn overigens ook terug te vinden in de van doom metal afgeleide stroming stoner.³⁸ Vertegenwoordigers van deze stroming binnen de heavy metal zijn onder andere Anathema, Cathedral, My Dying Bride en (de oude) Paradise Lost.

Glam

Glam is het subgenre wat voornamelijk bedoeld is voor het grote publiek. Bij glam staat de uitdrukking “sex, drugs and rock n’ roll” centraal. De muziek is niet veel meer dan recht-toe-recht-aan rock, met wat heftige gitaarsolo’s en hoogzingerende zangers. Glam is waarschijnlijk de meest toegankelijke stroming binnen de metal. Aerosmith, Bon Jovi, Europe, Guns N’ Roses en The Darkness kunnen tot dit subgenre gerekend worden.³⁹

Gothic metal

Theatrale sfeer, meeslepende vocalen van klassiek geschoolde dames en zware diepe stemgeluiden van zangers, symfonische elementen en duistere invloeden zijn kenmerken van de nu geliefde populaire gothic metal. Gothic metal vindt zijn oorsprong in zowel de black metal als in de power metal en de doom metal. Het bombastische van power metal gaat hand in hand met de symfonische toetsenpartijen van black metal, terwijl het meeslepende element afkomstig is uit de doom metal.⁴⁰ Momenteel is het Finse Nightwish het paradepaardje binnen de gothicmetal. Daarnaast zijn bands als Epica, The Sins Of Thy Beloved en Within Temptation de meest populaire bands in Nederland.

Industrial metal

Industrial metal is één van de weinige substromingen binnen de heavy metal waar invloeden uit de elektronische muziek in terug te vinden zijn. De traditionele vormen van heavy metal worden hier gecombineerd met vervormde geluiden, ruis, metalen percussie en geheel andere ritmes die anders niet voorkomen binnen heavy metal.⁴¹ Het gevolg hiervan is industrial metal: harde en heftige gitaarpartijen die hand in hand gaan met elektronische (en eventuele dansbare) geluiden. Onder het subgenre industrial metal vallen bands als Fear Factory, Marilyn Manson, Nine Inch Nails en Rammstein.

³⁸ Oor’s Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004, pagina 245

³⁹ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 34-35

⁴⁰ [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

⁴¹ [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

Neoclassical metal

Neoclassical metal is eigenlijk niet meer dan de heavy metal waarvan de structuur en de opbouw van de muziek geheel gebaseerd zijn op de klassieke barokstijl. Grote invloeden komen vanuit de kant van componisten als Vivaldi, Bach en Paganini. Naast de structuur, die overgenomen is uit de klassieke muziek, wordt er bij neoclassical metal ook gebruik gemaakt van klassieke muziekinstrumenten. Een ander belangrijk kenmerk van neoclassical metal is het virtuoze gitaarspel.⁴² Deze elementen zijn echter ook tot op zekere hoogte terug te vinden binnen de power metal. De beste voorbeelden van neoclassical metal zijn Yngwie Malmsteen, Joe Satriani en Steve Vai.

Power metal

Power metal is een afgeleide van de traditionele metal. De traditionele metal wordt kracht bijgezet door gebruik te maken van elementen uit de speed metal. Kenmerkend voor power metal is de krachtige clean voice, de melodieuze sologitaar en de double-bass drum.⁴³ Bij power metal komen orchestrale aspecten regelmatig voor, net als het inzetten van klassieke instrumenten. Power metalbands trekken wat betreft de inhoud van de muziek vaak naar de oude legenden en mythen uit de Oude Wereld. Ook fantasy en science fiction zijn geliefde onderwerpen binnen de power metal.⁴⁴ Grote namen binnen de power metal zijn Blind Guardian, Hammerfall, Iced Earth en Nevermore.

Progressive metal

Progressive metal kan het beste omschreven worden als dé experimentele stroming binnen de heavy metal. De bands die zich bezig houden met progressive metal zijn vaak beïnvloed door bands uit de progressive rock zoals Yes en Genesis. Wat deze stroming experimenteel maakt is het gebruik van onder andere ingewikkelde instrumentale stukken. Zo worden er binnen de progressive metal vaak muzikaaltechnisch moeilijke gitaarsolo's en drumpartijen gespeeld. Ook het gebruik van veel keyboards, snelle baspartijen en een clean voice zijn niet ongewoon binnen

⁴² Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 46

⁴³ [www.basverbeek.nl/heavy metal](http://www.basverbeek.nl/heavy%20metal) (1 juli 2004)

⁴⁴ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 43

de progressive metal.⁴⁵ Voorbeelden van projecten en bands binnen dit subgenre zijn Ayreon, Dream Theater, Queensryche en Symphony X.

Speed metal & Trash metal

Als reactie en in navolging van The New Wave of British Heavy ontstonden aan het begin van de jaren '80 in de Verenigde Staten de subgenres speed metal en trash metal. Deze twee stromingen kenmerken zich voornamelijk door strakke gitaarriffs en snelle solo's die over het algemeen gepaard gaan met grunts (soort gegrom, geluiden die uit het diepste van het lichaam komen). Het belangrijkste verschil tussen speed en trash is het tempo van de muziek. Zoals de naam al aangeeft, is speed metal sneller dan snel, terwijl trash metal vooral gezien kan worden als een uiting van agressie.⁴⁶ Bekende bands binnen de speed metal en trash metal zijn Anthrax, Megadeth, Metallica en Slayer.

Viking metal

Viking metal kan gezien worden als één van de nieuwste stromingen binnen heavy metal. De stroming viking/folk metal heeft zich in eerste instantie ontwikkeld in de noordelijke regionen van Europa, waar de historische verhalen uit de eeuwenoude traditie van de Germanen gekoppeld werden aan de daar zeer populaire genres black en death metal. Door onder andere gebruik te maken van harpen en doedelzakken wordt er eer betuigd aan de tradities die ten grondslag liggen van de Scandinavische samenlevingen. Viking/folk metal kan dan ook het beste omschreven worden als een ontmoeting tussen de oude tradities en de moderne elementen van heavy metal.⁴⁷ De meest populaire bands binnen de viking/folk metal zijn momenteel Finntroll, In Extremo, Tanzwut en Thyrfing.

White Metal

White metal is de benaming voor metalbands die hun voorkeur voor het christelijke geloof uiten. In principe is white metal binnen de meeste subgenres terug te vinden: het is niet gebonden aan een bepaalde stroming binnen heavy metal. White metal wordt vaak als reactie op het zwartgallige en duistere black metal gezien. Één van de meest bekende white metalbands is de Australische Mortification.

⁴⁵ www.basverbeek.nl/heavy-metal (1 juli 2004)

⁴⁶ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 36-37

⁴⁷ www.basverbeek.nl/heavy-metal (1 juli 2004)

Met andere woorden, heavy metal is een muziekstroming die zich vanaf de eerste jaren is blijven ontwikkelen en differentieren. Door middel van nieuwe technische hoogstandjes, door gebruik te maken van invloeden uit andere muziekstromingen maar ook door vast te houden aan de basisvoorwaarden heeft heavy metal zich door alle stormen weten heen te slaan.

Metal Heart

Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk, waarin een algemene inleiding in de heavy metal is gegeven, is duidelijk geworden dat we hier te maken met heavy metal als zeer dynamische muziekstroming. Deze dynamiek is voornamelijk van toepassing op de ontwikkelingen binnen het genre en op de subcultuur die er onlosmakelijk mee verbonden is. De essentie van de muziek is in de ruim dertig jaar dat heavy metal bestaat in principe niet veranderd. Er is nog altijd een belangrijke rol weggelegd voor de gitaristen, ook de drumpartijen en de vocalisten blijven een belangrijke plek innemen binnen heavy metal. De basiselementen van de muziek zijn gelijk gebleven, het is slechts de manier van de presentatie in de publieke ruimte die in de loop der jaren veranderd is. Van zowel de subcultuur als de ontwikkeling van de diverse subgenres kan gezegd worden dat zij met de tijd meegegaan zijn. Bij een subgenre als gothic is dat te merken aan de invloeden van elektronische muziek, terwijl de subcultuur een heterogener karakter heeft dan ooit.

Over de veranderingen wat betreft de populariteit van heavy metal is echter weinig bekend. Er zijn wel vermoedens over dit onderwerp, maar met er kan niet met zekerheid gesproken worden over de positie van heavy metal binnen de populaire muziek. Één van deze vermoedens is dat heavy metal elke tien te maken heeft met een hoogtepunt in populariteit, om vervolgens weer naar de achtergrond te verdwijnen.

Uit het voorgaande hoofdstuk is gebleken dat heavy metal sinds het einde van de jaren zestig op een zekere mate van populariteit kan rekenen. Dit komt voort uit de het loyale karakter van de leden van de subcultuur naar de muziek toe.

De loyaliteit is niet alleen merkbaar voor de bands zelf, ook de culturele industrie heeft begrepen dat de heavy metalsubcultuur groter is dan aanvankelijk gedacht werd. Dit is onder andere zichtbaar in het toenemende aantal heavy metalconcerten en het bestaan van de 24^e jaargang van het *Internationaal hardrock en heavy metal magazine Aardschok* (afkomstig uit Nederland), dat elke vier weken verschijnt.⁴⁸ Naast *Aardschok* kunnen ook onder andere de Belgische *Mindview* en de Britse *Metal Hammer* genoemd worden als onuitputtelijke bronnen van informatie voor de leden van de heavy metalsubcultuur. Heavy metal heeft niet alleen zijn eigen tijdschriften in de boekhandels liggen, ook op het internet zijn talloze magazines te vinden die gespecialiseerd zijn in

⁴⁸ www.aardschok.nl

heavy metal. De meest bekende online metalzines in Nederland zijn *Lords of Metal*, *Zware Metalen*, *Quintessence* en *Hollands Metaal*.⁴⁹

Door zowel deze loyaliteit als door de constante ontwikkeling is heavy metal een onderzoek waard. Aan de ene kant omdat het een van de weinige muziekstromingen is die al ruim dertig jaar een begrip is binnen de populaire muziek, en aan de andere kant omdat het hier om tamelijk onbekend gebied gaat. De onduidelijkheid rondom heavy metal geldt vooral voor de positie en de populariteit van heavy metal. Wat betreft de subcultuur van heavy metal zijn er zowel in het buitenland als in Nederland al enkele onderzoeken gedaan. Zo is er bijvoorbeeld het onderzoek van *Deena Weinstein*, waarin gekeken wordt naar de heavy metalsubcultuur in de Verenigde Staten.⁵⁰ Een soortgelijk onderzoek is uitgevoerd door de Amerikaanse *Dale Susan Miller* aan de universiteit van Texas in Austin.⁵¹ De onderzoeken naar heavy metal in Europa hebben ook vaak de heavy metalsubcultuur als hoofdonderwerp. Het meest controversiële onderzoek in Europa is "*Lords of Chaos: the bloody rise of the satanic metal underground*". Dit onderzoek gaat niet alleen over het ontstaan en de ontwikkeling van black metal in Scandinavië, maar ook over de negatieve invloeden van de black metalsubcultuur in en buiten Noorwegen.⁵²

In Nederland zijn er enkele kleine onderzoeken gedaan naar heavy metal en de bijbehorende subcultuur; deze komen vaak voor als een apart hoofdstuk binnen een grootschalig onderzoek naar jeugdculturen in het algemeen. In de boeken "*One, Two, Three, Four: popmuziek, jeugdcultuur en stijl*"⁵³ en "*Wilde Jaren: een eeuw jeugdcultuur*"⁵⁴ van Tom ter Bogt en anderen wordt een hoofdstuk gewijd aan de heavy metalsubcultuur. Niet alleen Ter Bogt heeft aandacht besteed aan heavy metal in zijn onderzoeken. Ook in het boek "*De Duivel in Vermomming: zeven essays over popmuziek*"⁵⁵ komt heavy metal aan de orde. Naast de aandacht voor heavy metal in overkoepelende onderzoeken, zijn er ook een aantal artikelen verschenen die heavy metal als onderwerp hebben. Één van die artikelen is "*Heavy Metal: rebels en religieus*" van Wim van

⁴⁹ www.metal.pagina.nl

⁵⁰ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, Lexington Books, New York, 1991

⁵¹ Miller: *Youth, Popular Music and Cultural Controversy: the Case of Heavy Metal*, the University of Texas at Austin, 1988

⁵² Moynihan & Søderlind: *Lord of Chaos: the Bloody Rise of the Satanic Heavy Metal Underground*, Feral House, Venice, 1998

⁵³ Ter Bogt: *One, Two, Three, Four: Popmuziek, Jeugdcultuur en Stijl*, Lemma BV, Utrecht, 1997

⁵⁴ Ter Bogt, *Wilde Jaren: een Eeuw Jeugdcultuur*, Lemma BV, Utrecht, 2000

⁵⁵ Cramer: *De Duivel in Vermomming: zeven Essays over Popmuziek*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1994

Noort. Hierin pleit Van Noort voor meer wetenschappelijke aandacht voor de muziekstroming heavy metal.⁵⁶

Aangezien deze artikelen en kleine onderzoeken voornamelijk gebaseerd zijn op eerdere onderzoeken uit het buitenland, kan er gezegd worden dat er vooralsnog geen onderzoek is gedaan naar de populariteit en aantrekkingskracht van heavy metal in Nederland.

Gezien het feit dat er in Nederland geen wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar de positie van de muziek en de subcultuur van heavy metal, zal in dit onderzoek dan ook nagegaan worden in hoeverre het vermoeden dat heavy metal elke tien jaar een hoogtepunt kent overeenkomt met de werkelijkheid. Naast het onderzoek naar de populariteit zelf, zal er ook gekeken naar een aantal factoren van de heavy metalsubcultuur die bepalend kunnen zijn bij het hebben van een voorkeur voor heavy metal.

⁵⁶ Van Noort: *Heavy Metal: rebels en religieus*, http://www.icce.rug.nl/~soundscapes/VOLUME02/Heavy_Metal.html

Onderzoeksvragen

In het kader van het onderzoek naar de revival van heavy metal en de aantrekkingskracht van deze muziekstroming zijn de volgende hoofdvragen geformuleerd:

- ✓ *In hoeverre kan er gesproken worden van een terugkerende populariteit van heavy metal in de periode 1988-2003?*
- ✓ *Welke factoren zijn er aan te voeren voor de aantrekkingskracht van de heavy metalsubcultuur in de periode 1988-2003?*

De eerste hoofdvraag is gericht op het onderzoeken van de positie van heavy metal binnen het algehele kader van de popmuziek, terwijl de tweede hoofdvraag als onderwerp de heavy metalsubcultuur heeft.

Om de twee bovenstaande hoofdvragen zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden is er een aantal deelvragen opgesteld om stapsgewijs een helder en duidelijk beeld te kunnen weergeven over zowel de populariteit van heavy metal als muziekgenre als de aantrekkingskracht van de heavy metalsubcultuur.

De eerste reeks deelvragen is van toepassing op heavy metal als sociologisch verschijnsel. Aan de hand van de volgende deelvragen zal getracht worden een uiteenzetting te geven over de kenmerken van de subcultuur van heavy metal:

- ✓ *Welke factoren zijn van belang bij de ontwikkeling van smaak?*
- ✓ *Welke aspecten spelen een rol bij de tot standkoming van een subcultuur?*
- ✓ *Aan welke voorwaarden dient een subcultuur te voldoen voordat er gesproken kan worden van popularisering?*

Om daadwerkelijk aan te kunnen tonen dat heavy metal te maken heeft met een revival wordt er aan de hand van de volgende drie deelvragen een kwantitatief onderzoek uitgevoerd:

- ✓ *Is er sprake van een verandering in het aantal heavy metalbands die optreden op het jaarlijks terugkerende festival Pinkpop?*
- ✓ *In hoeverre is er sprake van een ontwikkeling in het aantal verschenen recensies van heavy metalalbums in het tweewekelijkse popmagazine Oor?*

- ✓ *Heeft er een verandering plaatsgevonden in het aantal vermeldingen van artiesten en bands binnen het genre heavy metal in de Nederlandse Top 40?*

Het laatste deel van het onderzoek is gericht op het zoeken van een verband tussen een aantal aspecten uit het theoretisch kader en de aantrekkingskracht van heavy metal:

- ✓ *Is er sprake van oververtegenwoordiging van een sociale klasse binnen de subcultuur van heavy metal?*
- ✓ *Op welke manieren wordt het begrip stijl ingezet binnen de subcultuur van heavy metal?*
- ✓ *In hoeverre komt het begrip verzet tot uiting binnen de subcultuur van heavy metal?*

Wanneer de deelvragen van zowel het theoretisch kader als die van het kwantitatieve en verklarende onderzoek beantwoord zijn, dan is het mogelijk om een duidelijk beeld te kunnen geven over de populariteit en de aantrekkingskracht van heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003.

Uit de bovenstaande hoofd- en deelvragen is te zien dat het onderzoek naar de populariteit van heavy metal te maken heeft met twee afbakeningen.

De eerste beperking heeft betrekking op de onderzoeksperiode. Er is gekozen voor de periode van 1988 tot en met 2003. Voor deze keuze zijn een aantal redenen aan te voeren. Ten eerste is 1988 om een persoonlijke reden gekozen als startpunt; dat was namelijk het jaar dat ik voor het eerst het nummer "Sweet Child O'Mine" van Guns n' Roses hoorde. Deze band heeft grote invloed gehad op het verdere verloop van mijn muzieksmaak.

Een tweede reden is dat het onderzoek naar de recensies in Oor vanaf het jaargang 1988 hebben kunnen plaatsvinden: eerdere uitgaven waren niet beschikbaar. Voor het kwantitatieve onderzoek dienden de drie onderzoeksgebieden zoveel mogelijk gelijkgeschakeld te worden om een evenwichtige analyse te kunnen maken. Het laatste jaar van het kwantitatieve onderzoek is 2003. Tot aan het einde van 2003 waren alle gegevens van Pinkpop, Oor en Top 40 terug te vinden. Tijdens het onderzoek was de programmering van Pinkpop 2004 nog niet compleet en ook niet alle edities van Oor waren terug te vinden. Door te kiezen voor de onderzoeksperiode van de eerste week van 1988 tot de laatste week van 2003 is het mogelijk geweest om alle gegevens te

verzamelen en te analyseren die nodig waren voor het onderzoek naar de populariteit van heavy metal.

De tweede afbakening is het niveau waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden. Er is gekozen om onderzoek te doen naar de populariteit van heavy metal in Nederland. De belangrijkste reden om alleen voor Nederland te kiezen, is dat dergelijk onderzoek naar de populariteit van heavy metal nog niet heeft plaatsgevonden. Een andere motivatie om te kiezen voor Nederland als onderzoeksniveau is dat in de beschikbare tijd niet mogelijk geweest zou zijn om een vergelijkend onderzoek tussen Nederland en één van de buurlanden te doen. Er zou dan een soortgelijk festival als Pinkpop gevonden moeten worden waarvan de programmering van de jaren 1988 tot en met 2003 terug van te vinden zouden moeten zijn. Ditzelfde geldt voor Oor en de Top 40. Met andere woorden, in verband met zowel de beschikbare tijd als met het vernieuwende karakter van dit onderzoek is hier gekozen voor Nederland als onderzoeksveld.

Methoden van onderzoek en Verantwoording keuzes

Het onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003 zal uit drie onderdelen bestaan, namelijk uit een literatuuronderzoek, een kwantitatief onderzoek en een verklarend onderzoek.

Het literatuuronderzoek heeft vooral betrekking op heavy metal als sociologisch verschijnsel. In het theoretische kader zal aan de hand van een drietal theorieën onderzocht worden op welke manier de subcultuur rondom heavy metal gekenmerkt kan worden. Het theoretisch kader kan het beste gezien worden als een raamwerk waarin de kenmerken van heavy metal geplaatst worden om zo een duidelijk beeld te schetsen wat betreft de opbouw van de subcultuur van heavy metal. De opbouw van het theoretische deel is een weloverwogen keuze geweest. Het begint met algemene theorieën over smaakontwikkeling en subculturen om uiteindelijk specifiek toegepast te worden op heavy metal zelf en op de subcultuur die onlosmakelijk aan deze muziekstroming verbonden is.

Ten eerste zal er een algemene inleiding in de theorie van de Franse socioloog Pierre Bourdieu dat als onderwerp de ontwikkeling van smaak heeft gegeven worden. Aan de hand van het werken rondom de habitus en het economisch en cultureel kapitaal zullen er motieven en verklaringen gezocht worden die een rol spelen bij de smaakontwikkeling van mensen. Enkele aspecten van Bourdieu's theorie, zoals de klassenverdeling van de samenleving, komen ook aan bod binnen de onderzoeken van het Britse CCCS.

Het CCCS heeft verschillende onderzoeken gedaan naar subculturen. Aangezien heavy metal niets anders is dan een reactie van een bepaalde groep jongeren op de heersende jeugdculturen uit de jaren '60 van de vorige eeuw, is er gekozen voor een uiteenzetting van de belangrijkste gedachtengangen van het CCCS. De centrale begrippen binnen de werken van het CCCS zijn stijl en verzet, twee elementen die ook een grote rol spelen binnen de subcultuur van heavy metal. Door gebruik te maken van het CCCS kan er gekeken worden in hoeverre er sprake is van verzet binnen de heavy metalsubcultuur door een bepaalde stijl in gebruik te nemen.

De laatste theorie die gebruikt zal worden om een duidelijk en helder beeld te schetsen is die van de Nederlandse Mir Wermuth. In het boek *No Sell Out* geeft zij een uiteenzetting van de

hiphopsubcultuur die onder invloed van popularisering de nodige veranderingen heeft ondergaan. Aan de hand van zeven centrale concepten, die gebruikt zijn voor het onderzoek naar de popularisering van hiphop, zal er aangegeven worden welke van deze voorwaarden van belang zijn geweest bij de veranderingen wat betreft de populariteit van de muziekstroming heavy metal en de bijbehorende subcultuur.

Het kwantitatieve onderzoek is van belang om na te gaan in hoeverre er sprake is van een revival van de muziekstroming heavy metal aan het begin van de jaren '90 en aan het begin van de 21^e eeuw. Voor het uitvoeren van het kwantitatieve onderzoek zijn er drie terreinen gekozen om na te gaan of er wel of geen sprake is van een revival wat betreft de populariteit van hardrock en heavy metal in de onderzoeksperiode 1988-2003.

Voor het kwantitatieve onderzoek is er gekozen voor het jaarlijks terugkerende festival Pinkpop, Popmagazine Oor en de Nederlandse Top 40. Het aanbod van heavy metalbands op Pinkpop kan gezien worden als een graadmeter voor de positie van heavy metal binnen de culturele industrie, terwijl Popmagazine Oor dient als een indicator voor de rol van de muziekindustrie wat betreft heavy metal. Tenslotte geeft het onderzoek naar heavy metal in de Top 40 aan hoe de consument tegen deze muziekstroming aankijkt.

Door te kiezen voor deze drie onderzoeksvelden, kan enige onduidelijkheid vermeden worden door groepen uit te sluiten die een beslissende rol spelen bij de popularisering van heavy metal. Zo kan een compleet en helder beeld geschetst worden wat betreft de populariteit van het muziekgenre heavy metal in Nederland binnen de periode 1988-2003.

Het verklarende onderzoek kan het beste gezien worden als een zoektocht naar de redenen om een voorkeur te hebben voor heavy metal. Aan de hand van zowel literatuur als interviews zal geprobeerd worden een aantal aspecten uit het eerdere theoretische kader nader toe te lichten als factoren voor de aantrekkingskracht van heavy metal. Een derde manier van onderzoek naar de aantrekkingskracht van heavy metal is participerende observaties die plaats hebben gevonden op het heavy metalfestival Dynamo Open Air 2004 in Nijmegen.

In dit verklarende deel zal geprobeerd worden om te kijken in hoeverre een bepaalde maatschappelijke groep oververtegenwoordigd is binnen de subcultuur van heavy metal.

Daarnaast zal er getracht worden om een verband te vinden tussen de begrippen verzet en stijl en het hebben van een voorliefde voor heavy metal.

Samen zullen het literatuuronderzoek, het kwantitatieve onderzoek en het verklarende deel een geheel vormen waarmee de twee centrale vragen van dit onderzoek beantwoord kunnen worden. In de conclusie zal aan de hand van een samenvatting van de gevonden resultaten een bondig en helder antwoord geformuleerd worden op de tweeledige hoofdvraag in hoeverre er gesproken kan worden van een terugkerende populariteit van heavy metal en welke factoren daarbij een rol hebben gespeeld.

In het volgende hoofdstuk komt de subcultuur van heavy metal uitgebreid aan de orde volgens de theorieën van Bourdieu, het CCCS en Wermuth. Hier zal aandacht besteed worden aan de kenmerken die bij heavy metal horen om een compleet beeld van de subcultuur te geven die onlosmakelijk verbonden is aan één van de meest omstreden muziekstijlen van de afgelopen dertig jaar.

A Distance There Is

Inleiding

Jeugdcultuur, tegencultuur, subcultuur, jongerencultuur. Allemaal termen die in de sociologie gebruikt worden om de specifieke en eigenaardige gebruiken, handelingen en denkwijzen van de adolescenten te omschrijven. De essentie van deze termen is in principe gelijk: het gaat om de geheel eigen wijze waarop jonge mensen invulling geven aan hun dagelijkse leven. De bijbehorende stijl en opvattingen die jongeren hanteren, komen niet overeen met die van eerdere generaties. Ook het afzetten tegen de algemeen heersende normen en waarden uit de eigen omgeving is een speerpunt binnen de dagelijkse beslommeringen van jong-volwassenen. Men kan eigenlijk zeggen dat het bij de culturen rondom jongeren voornamelijk om rebellie gaat. Rebellie tegen de orde van de dag, rebellie tegen ouders, rebellie tegen school en rebellie tegen de maatschappij in het algemeen. Dit verzet komt op diverse terreinen tot uiting en verschilt ook per jeugdcultuur. Zo zetten de punks zich af tegen de bekrompenheid van de samenleving door middel van shockerende elementen in het uiterlijke vertoon, terwijl metalfans en liefhebbers van hiphop de rebellie vooral terugzien in de muziek die zij koesteren.

Om te begrijpen hoe het nu precies zit met de smaakontwikkeling die van invloed is op het ontstaan van en de veranderingen binnen een subcultuur, is er gekozen voor een aantal theorieën uit de sociologische wetenschappen.

Ten eerste zal er een blik geworpen worden op de theorie van Pierre Bourdieu uit zijn werken over smaak zoals “Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip” en “La Distinction”. Hierin besteedt hij onder andere aandacht aan de belangrijkste motieven die van belang zijn voor de ontwikkeling van smaak. De theorie van Bourdieu rondom smaakontwikkeling is gebaseerd op zowel de klassenverdeling binnen de samenleving als de habitus van het individu.

De theorie van Bourdieu zal aangevuld worden met enkele ontwikkelingen binnen de jeugdculturen in Nederland. Aan de hand van onderzoeken van Tillekens en Van Wel zal er bekeken worden hoe jongeren tegen verschillende muziekstromingen aankijken en wat de criteria bij hun smaakoordeel zijn.

Smaakoorden zijn van belang bij het ontstaan van de hedendaagse jeugdculturen. De meeste muziekgenres kennen hun eigen conventies op het gebied van onder andere kleding, songteksten

en opvattingen. Sinds de jaren '60 is het CCCS bezig met onderzoek naar jeugdculturen: in deze onderzoeken staat vooral de klassenverdeling van de maatschappij centraal. Met name de arbeidersklasse is een onuitputtelijke bron van informatie voor het CCCS. Naast de meer algemene theorie van het CCCS rondom de jeugdculturen, komt ook "Meaning of Style" van CCCS'er Dick Hebdige aan de orde. Hebdige gaat hierin verder met de stijlen en de achterliggende gedachten van jongerenculturen. Samen met de algemene theorie van het CCCS zorgen de inzichten van Hebdige voor een duidelijk en helder beeld van het fenomeen subcultuur.

Nadat er duidelijk is gemaakt wat een subcultuur is en wat de motieven zijn voor het ontstaan ervan, zal er aandacht worden besteed aan de verdere ontwikkeling van subculturen. In het onderzoek "No Sell Out" van Mir Wermuth wordt er gekeken naar de voorwaarden die een subcultuur aantrekkelijk en populair maken bij een grotere groep dan bij alleen de leden van de subcultuur op zich. Voor No Sell Out heeft Wermuth de subcultuur rondom het muziekgenre hiphop in zowel Nederland als Engeland gebruikt om de popularisering ervan te onderzoeken. Aan de hand van de zeven centrale concepten stijl, kwaliteit, etniciteit, sekseverhoudingen, afwijkend gedrag, de invloed van de nationale cultuur en het begrip populariteit zelf worden de veranderingen binnen de populariteit het muzikale fenomeen hiphop onderzocht.

De uiteenzetting van de theorieën van Bourdieu, het CCCS en Mir Wermuth vormen op deze manier een raamwerk waarin de subcultuur rondom het muziekgenre heavy metal geplaatst kan worden. De meest centrale begrippen uit deze drie theorieën zullen toegepast worden op heavy metal. Op deze manier kan er aangegeven worden welke factoren van toepassing zijn op de aantrekkingskracht van heavy metal en welke kenmerken van kracht zijn binnen de bijbehorende subcultuur.

Bourdieu en Smaak

In diverse opstellen geeft de Franse socioloog Pierre Bourdieu een uiteenzetting van de manieren waarop de verschillende groepen in de samenleving zich van elkaar onderscheiden. De belangrijkste wijze waarop men die onderscheiding tot stand kan brengen is door te verschillen van smaak.

Ook al beweert het aloude spreekwoord het tegendeel, naar de mening van Bourdieu is het wel degelijk mogelijk om over smaak te twisten. Volgens Bourdieu gaat het hier om een sociologisch verschijnsel omdat smaak zowel afgekeurd als bewonderd kan worden. Dit fenomeen heeft dan ook verstrekkende gevolgen voor de inrichting van de samenleving.⁵⁷ Aan de hand van de smaakvoorkeuren is men namelijk in staat om de bevolking in te delen in de drie groepen: de burgerij, de kleinburgerij en de arbeidersklasse. Door het aanbrengen van onderlinge verschillen is het voor deze groepen binnen de samenleving mogelijk om hun sociale identiteit aan te brengen en te versterken.⁵⁸

In zijn werk geeft Bourdieu aan dat smaak wordt ervaren als een set van voorkeuren die onbewust is aangeleerd tijdens het functioneren binnen de maatschappij. De opvoeding, de opleiding en de directe omgeving zijn allen van invloed bij de ontwikkeling van smaak. Smaak is eigenlijk niets anders dan het uiten van waardering op zeer eigen en specifieke wijze, en is dan ook onderdeel van habitus van het individu of een groep mensen. Volgens Bourdieu kan de habitus het beste omschreven worden als het product van de belichaming van de objectieve noodzakelijkheid die richtlijnen geeft voor het handelen binnen de samenleving.⁵⁹ Hiermee wordt bedoeld dat de habitus niets meer is dan een duurzaam schema van waarneming, waardering en het aanzetten tot praktisch handelen binnen de maatschappij waar men onderdeel van uitmaakt.⁶⁰

Aangezien de verschillende maatschappelijke groepen zich aan de hand van smaak onderscheiden, kan er gezegd worden dat de habitus niet geheel individueel is. Dit heeft tot gevolg dat de verschillen tussen leden van groepen kleiner zijn dan tussen de groepen zelf. In de stijl van Bourdieu kan men zeggen dat de habitus het gevolg is van de sociale verhoudingen, oftewel de veldstructuren, binnen de samenleving.⁶¹

⁵⁷ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 23-25

⁵⁸ Janssen: *Jeugdcultuur: een actuele geschiedenis*, pagina 51

⁵⁹ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 64

⁶⁰ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 13

⁶¹ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 13

Bij het in kaart brengen van de verschillende groepen binnen de samenleving, hanteert Bourdieu naast de habitus ook de termen economisch kapitaal en cultureel kapitaal. Wanneer deze begrippen bij elkaar worden genomen, wordt het mogelijk om een analyse te maken van het samenspel van de burgerij, de kleinburgerij en de arbeidersklasse in de maatschappij.⁶²

Volgens Bourdieu dient het economisch kapitaal begrepen te worden als een vorm van kapitaal die onmiddellijk omgezet kan worden in geld. Daarnaast kan het economische kapitaal geïnstitutionaliseerd worden in de vorm van eigendomsrechten.⁶³ Met andere woorden; het economisch kapitaal van een individu is niets meer dan een optelsom van zowel het maandelijkse inkomen als de beschikking die men heeft over liquide middelen.

Tegenover het economisch kapitaal staat het cultureel kapitaal. Volgens Bourdieu is het mogelijk om het cultureel kapitaal in drie verschillende vormen in te delen. Ten eerste is er de belichaamde staat. Hiermee worden de duurzame disposities van het organisme bedoeld. Een voorbeeld hiervan is persoonlijke ontwikkeling.⁶⁴ De tweede verschijningsvorm van het cultureel kapitaal is de geobjectificeerde staat: hieronder vallen bijvoorbeeld cultuurgoederen.⁶⁵ De derde en laatste vorm van het cultureel kapitaal is de geïnstitutionaliseerde staat. Deze vorm is voornamelijk van betrekking op het opleidingsniveau van een individu.⁶⁶

Deze vormen van cultureel kapitaal zijn van toepassing op de manier waarop iemand zijn smaak kan ontwikkelen, terwijl het economisch kapitaal vooral van invloed is op de bereikbaarheid van de smaakontwikkeling.⁶⁷

Wanneer men het economisch en het cultureel kapitaal naast elkaar zet, dan is het duidelijk dat er verschillende combinaties mogelijk zijn. Iemand kan een lage opleiding hebben, maar tegelijkertijd beschikking hebben over een grote hoeveelheid economisch kapitaal. Maar het kan ook zo zijn dat er sprake is van een groot cultureel kapitaal met een beperkte mate van economisch kapitaal. Zo zijn er tal van combinaties mogelijk die elk van toepassing zijn op het

⁶² Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 153

⁶³ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 122

⁶⁴ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 125

⁶⁵ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 128

⁶⁶ Bourdieu: *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*, pagina 130

⁶⁷ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 153

dagelijkse leven van de drie groeperingen in de maatschappij.⁶⁸ Volgens Bourdieu hebben smaakoordelen uiteindelijk geen andere functie dan het markeren van de klasseverschillen binnen de samenleving: de basis is altijd de mate van beschikking over de combinatie van economisch en cultureel kapitaal.⁶⁹

De theorie van Bourdieu rondom de ontwikkeling van smaak kan toegepast worden op het onderzoeksveld jongeren en popmuziek. Er kan dan een analyse gemaakt worden over de smaakontwikkeling van jongeren door het cultureel kapitaal te combineren met het economisch kapitaal. In het onderstaande zullen twee onderzoeken naar jongeren en popmuziek nader toegelicht worden.

De Nederlandse socioloog Ger Tillekens heeft in 1993 onderzocht in hoeverre jongeren zich door middel van een bepaalde muziekvoorkeur van elkaar onderscheiden. Naar aanleiding van een ondervraging van ruim 700 jongeren met een gemiddelde leeftijd van 16 jaar, heeft Tillekens gekeken naar de voorkeuren op het gebied van zowel vrijetijdsbesteding als op het vlak van consumptie.⁷⁰

Aan de hand van 19 verschillende muziekgenres heeft Tillekens de onderzoekseenheden gevraagd om enerzijds een associatie te geven en anderzijds een waardering te geven aan de muziekgenres. Uit de antwoorden van de respondenten heeft Tillekens een indeling van vijf groepen kunnen maken uit de 19 muzieksoorten. Deze vijf groepen heeft Tillekens aangeduid in de factoren 1 tot en met 5.⁷¹

Volgens Tillekens kan factor 1 het beste gezien worden als hoge cultuur: men heeft hier te maken met genres als klassiek en jazz. Factor 2 omschrijft hij als dansmuziek. Hiermee wordt bedoeld dat het hier gaat om muziek zoals soul en muziek die zowel kenmerkend zijn voor de hitparades als voor het uitgaansleven. Factor 3 betreft genres als ska, reggae en punk, oftewel de alternatieve muziek. Factor 4 is een combinatie van onder andere country en het levenslied. Dit wordt door Tillekens lage cultuur genoemd. Tenslotte is er factor 5, dit valt volgens Tillekens onder de categorie muziek voor het mannelijke geslacht. Het gaat hier voornamelijk om hardere

⁶⁸ Janssen: *Jeugdcultuur: een actuele geschiedenis*, pagina 51

⁶⁹ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 1993/17, pagina 306

⁷⁰ Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 178

⁷¹ Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 183

muziekgenres als heavy metal en symfonische rock. Naar de mening van Tillekens heeft factor 5 net als factor 4 een bindende functie voor niet traditionele leefstijlen.⁷²

Wanneer men de gedachtengang van Bourdieu op de onderzoeksresultaten van Tillekens zou loslaten, dan kan men een onderscheid maken tussen de verschillende combinaties van cultureel en economisch kapitaal. Zo zou er gezegd kunnen worden dat factor 1 toebedeeld is aan de culturele elite aangezien het hier om serieuze muzieksoorten als klassiek, blues en jazz gaat. Daartegenover kan het zo zijn dat factor 4 gepaard gaat met een laag cultureel en economisch kapitaal. Uit het onderzoek van Tillekens is gebleken dat de beschikking over economisch kapitaal en het opleidingsniveau (cultureel kapitaal) van de ouders wel degelijk van invloed is op de muzikale voorkeur van jongeren.⁷³ Hier is echter geen sprake van een duidelijke tegenstelling binnen het onderzoeksveld jongeren en popmuziek.

In het onderzoek van Tillekens is slechts één duidelijke tegenstelling gevonden: het gaat hier om het spanningsveld tussen enerzijds hardrock/heavy metal en anderzijds de bluesgerelateerde muziekgenres.⁷⁴ De verklaring voor deze tegenstelling kan eveneens herleid worden tot de combinatie van economisch en cultureel kapitaal van de ouders: jongeren uit de arbeidersklasse en de lagere middenklasse voelen zich meer aangetrokken tot de hardere vormen van rock dan de jongeren uit de hogere klassen binnen de samenleving. Hun voorkeur gaat uit naar de bluesgerelateerde muziekgenres.⁷⁵ Zolang deze tegenstelling zal blijven bestaan, zal er een onderscheid gemaakt kunnen worden tussen de smaakvoorkeuren van de sociaal-maatschappelijke groepen binnen de samenleving.

Een ander onderzoek is in 1993 uitgevoerd door Frits van Wel. Hierin heeft hij onderzocht in hoeverre het persoonlijke netwerk van jongeren van toepassing is op hun smaakontwikkeling. Hierbij heeft Van Wel getracht om de voorkeuren van de ondervraagde jongeren te herleiden tot vier hoofdpatronen: de klassieke elitaire belangstellingssfeer, de moderne informatiecultuurgroep, de romantische interesse en de viriele cultuurstijl.⁷⁶

⁷² Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 183

⁷³ Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 188

⁷⁴ Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 185

⁷⁵ Tillekens: Het Patroon van Popmuziek, uit: Sociologische Gids 93/2, pagina 186

⁷⁶ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 312

De eerste groep uit het onderzoek van Van Wel wordt omschreven als een elitaire culturele groep. De jongeren die onder deze categorie vallen hebben een voorkeur voor onder andere klassieke muziek, kunst en cultuur en psychologische films. Gebleken is dat binnen deze categorie geen duidelijke tegenstelling te vinden is tussen jongens en meisjes.⁷⁷

De tweede categorie omvat jongeren die geïnteresseerd zijn in de informatiecultuur. Dit houdt in dat zij op de hoogte zijn van het nieuws, een voorkeur hebben voor onder andere de krant en opiniebladen en dat zij vooral kijken naar actualiteitenrubrieken en documentaires. Ook hier is het opvallend dat de hoog opgeleide jongeren oververtegenwoordigd zijn.⁷⁸

Onder groep 3 valt het merendeel van alle jongeren. Van Wel noemt dit de romantische culturele oriëntatie. Dit betekent dat de leden van deze groep vooral naar muziek uit de hitparade luisteren en liefdesromans en drama van Nederlandse bodem prefereren. Binnen deze groep bestaat een groot deel uit meisjes: van de totale onderzochte groep geeft 32% van alle vrouwen aan bij deze categorie te horen, terwijl slechts 17% van de ondervraagde jongens hier een voorkeur voor heeft.⁷⁹ De vierde groep is vooral behouden aan het mannelijke geslacht. De leden van de viriele culturele oriëntatie hebben een voorkeur voor (hard)rockmuziek, lezen graag strips en seksbladen en kijken het liefst naar actiefilms, sciencefiction en sportprogramma's.⁸⁰

De onderverdeling in vier groepen geeft volgens Van Wel een direct verband aan tussen de smaakontwikkeling van jongeren en de naaste omgeving (familie en vrienden). Over het algemeen gaat dit over de vriendenkring, maar ook de ouders spelen een belangrijke rol in de smaakontwikkeling van jongeren.⁸¹

Uit het onderzoek van Van Wel is gebleken dat slechts 0.5% van alle ondervraagde jongeren een geheel afwijkende smaak heeft van hun beste vriend of vriendin. Hierbij dient echter wel vermeld te worden dat deze afstemming van smaak in hogere mate van toepassing is op meisjes dan op jongens. Van Wel verklaart dit doordat de band tussen meisjes over het algemeen sterker en hechter is dan de vriendschap tussen jongens.⁸²

In het geval van overeenkomsten met de smaak van de ouders is volgens Van Wel een duidelijke scheiding zichtbaar tussen de seksen. Meisjes trekken meer naar hun moeder toe wanneer het

⁷⁷ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 312

⁷⁸ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 157-158

⁷⁹ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 312

⁸⁰ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 157-158

⁸¹ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 312

⁸² Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 314

aankomt op smaakvoorkeuren, terwijl jongens zich meer richten op hun vader. Aan de hand van dit gegeven kan geconcludeerd worden dat jongeren zich niet afzetten tegen de smaakvoorkeuren van hun ouders, maar juist een tolerante houding hebben ten opzichte van de eerdere generatie.⁸³ Men dient hierbij wel in het oog te houden dat deze tolerante houding voorkomt uit een stabiele verstandhouding tussen de jongeren en hun ouders. Hoe moeizamer de relatie, des te meer zullen de jongeren zich afkeren van de dominante smaakvoorkeur van het huishouden waar zij deel van uitmaken.⁸⁴

De rol van de ouders wordt ook door Bourdieu genoemd; wanneer er een overdracht van de habitus en dus de smaakvoorkeuren plaatsvindt, dan is sprake van een zekere mate van continuïteit tussen de verschillende generaties. Hoewel jongeren binnen verschillende jeugdige smaakgroepen functioneren, kan er wel degelijk gezegd worden dat deze smaakgroepen zich binnen de combinatie van het economisch en cultureel kapitaal van de ouders bevinden.⁸⁵

⁸³ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 314

⁸⁴ Van Wel: *Een Cultuurkloof tussen Generaties?*, uit: Boekmancahier 17, 1993, pagina 315

⁸⁵ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 159

CCCS en Jeugdculturen

Naast de werken van Bourdieu waarin de klassenverdeling binnen de maatschappij een centraal punt vormt, ziet ook het Centre for Contemporary Cultural Studies (CCCS) het sociaal-maatschappelijke veld als één van de belangrijkste onderzoeksonderwerpen. Terwijl Bourdieu zich vooral bezighoudt met de factoren die van belang zijn bij het ontwikkelen van smaak, staat bij het CCCS het begrip stijl in het middelpunt van belangstelling.

De klassenverhoudingen die bij het CCCS aan bod komen, vinden hun oorsprong in Groot-Brittannië in de jaren '60 van de vorige eeuw. Hoewel er in deze periode verschillende jeugdculturen zoals de hippies, de bikers en de provocerende studenten zijn te bespeuren, is het CCCS van mening dat de klassenconflicten nooit in hun geheel zullen verdwijnen.⁸⁶

Hoewel er in de jaren '60 en '70 een scheiding bestaat tussen de sociaal-maatschappelijke groeperingen en de daarbij horende jeugdculturen, is het begrip jeugdcultuur toch vooral van toepassing op de generatiekloof tussen de jongeren en hun ouders. De generatiekloof komt tot uiting in de radicale kritiek en het daarbij horende verzet van de jongeren op het burgerlijke patroon van de samenleving en in de pogingen om de algemeen geldende normen en waarden aan te passen aan de eigen levensstijl.⁸⁷

Zoals Bourdieu opmerkt, is er –ondanks het verzet tegen de vorige generaties- ook bij het CCCS sprake van aandacht voor de continuïteit tussen de jongeren en hun ouders. Hoewel de jeugdculturen de normen en waarden willen aanpassen, zullen zij deze nooit geheel veranderen. Het aandachtspunt van de jongeren is gericht op de uitingsvormen van de dominante ideologie, de inhoud is niet aan grote veranderingen onderhevig.⁸⁸

Een begrip dat vaak terugkomt in de onderzoeken van het CCCS, is de term stijl. Hiermee worden de uiterlijke kenmerken van de jongeren in het openbaar bedoeld. Hoewel de cultuur van jongeren een reactie is op de dominante ideologie, kan er wel degelijk gezegd worden dat er naast verschillen ook overeenkomsten zichtbaar zijn tussen deze groepen.⁸⁹ Door middel van een andere uiterlijke presentatie, handelingen en overtuigingen proberen jongeren op hun geheel eigen manier een oplossing te vinden voor de kwesties en problemen die verbonden zijn met de klasse

⁸⁶ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 41

⁸⁷ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 107

⁸⁸ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 12-13

⁸⁹ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 13

waar zij uit voortkomen. De stijl van een groep jongeren is mede gebaseerd op de tradities die zij vanuit hun klasse hebben meegekregen.⁹⁰

Zoals eerder gezegd, heeft het CCCS ook oog voor de klassentegenstellingen van de samenleving: een bepaalde stijl van jongeren wordt altijd aan een bepaalde klasseachtergrond gekoppeld. Door het begrip stijl te gebruiken, kan het CCCS verschillen tussen de groepen jongeren en de eerdere generaties binnen de Britse samenleving weergeven.⁹¹ Onder het begrip stijl verstaan de onderzoekers van het CCCS het geheel van uiterlijke kenmerken en handelingen, dat tesamen voor een groepsidentiteit zorgt die een onderscheidend karakter binnen de dominante ideologie bewerkstelligt.⁹²

Aangezien het hier om een groter geheel gaat dan alleen jongeren, gebruikt het CCCS liever de term subcultuur. Wanneer men spreekt over een subcultuur dan is niet zozeer de leeftijdsgrens van belang, maar juist de verschillen in stijl tussen de verschillende groepen binnen de klassenmaatschappij van Groot-Brittannië.⁹³

Volgens het CCCS dient de term subcultuur begrepen te worden als een meer gelocaliseerde en gedifferentieerde structuur binnen het grotere geheel van culturele netwerken. Een subcultuur is dus niets anders dan een onderdeel van de dominante ideologie. Hoewel subculturen deel uit maken van de heersende cultuur, kan er echter wel gezegd worden dat subculturen dusdanige vormen en structuren dienen te vertonen om daadwerkelijk te verschillen van de dominante ideologie.⁹⁴

Het is een opvallend gegeven dat het CCCS de arbeidersjongeren als studieobject heeft uitgekozen: van alle subculturen uit de jaren '60 is die van de arbeidersjongeren eigenlijk het minst in het oog springend. Zij laten liever hun onderscheidende gedrag tot uiting komen in hun manier van kleden en gedrag in plaats van het uiten van protesten tegen de maatschappij in zijn geheel zoals de hippies dat doen. Door een afwijkende presentatie in de openbare ruimte weten zij zich te onderscheiden van zowel de generatie van hun ouders als van de jongeren uit de middenklasse.⁹⁵ Een ander aandachtspunt van het CCCS-onderzoek is de hoeveelheid betekenissen die binnen de

⁹⁰ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 14-15

⁹¹ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 109

⁹² Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 54

⁹³ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 12

⁹⁴ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 13

⁹⁵ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 109

subcultuur van de jongeren zijn ontwikkeld. Deze belangstelling voor betekenissen wordt binnen de wetenschappen ook wel semiotiek genoemd. Volgens de leer van de semiotiek bestaat er meer dan alleen het geschreven en het gesproken woord. Ook de bestaat er volgens geen vast verband tussen zaken en de bijbehorende betekenis. Een object kan dus voor de samenleving in zijn geheel een andere betekenis hebben dan voor de leden van een bepaalde subcultuur.⁹⁶

Deze semiotiek komt uitgebreid aan de orde in *Subculture: The Meaning of Style* van CCCS'er Dick Hebdige. Evenals Pierre Bourdieu en zijn habitus, gaat Hebdige er van uit dat de mens leeft aan de hand van een cognitief schema (ideologie). Deze ideologie van een individu geeft een zekere mate van ordening aan het dagelijkse leven. De ideologie die 'onbewust' zorgt voor orde en regelmaat komt pas tot uiting wanneer de orde bedreigd wordt. Bedreiging komt onder andere vanuit de kant van subculturen; de afwijkende opvattingen en de shockerende elementen van een subcultuur doorbreken de vanzelfsprekendheden van het cognitieve schema. Dit doorbreken van de algemene ideologie kan niet anders gezien worden dan als een teken van rebellie. Een subcultuur is dus het symbolische verzet van jongeren tegen de dominante ideologie van de maatschappij.⁹⁷

Het rebellerende gedrag van subculturen komt vooral tot uiting door gebruik te maken van een bepaalde soort stijl. Ten grondslag aan de gebruikte stijl liggen de keuzes voor de rangschikking van verschillende elementen. Deze elementen zijn afkomstig uit de groeiende markt van consumptiegoederen en de komst van de massacultuur.⁹⁸ De rangschikking van elementen die uiteindelijk de basis vormen van een subcultuur wordt ook in de sociale wetenschappen bricolage genoemd.⁹⁹

Het begrip bricolage is afkomstig van Claude Lévi-Strauss. Hiermee bedoelt hij dat men door middel van ingrepen om in een geheel van voorwerpen en symbolen de werkelijkheid probeert te manipuleren. In een subcultuur vindt dan ook bricolage plaats; de jongeren kiezen die voorwerpen en symbolen die op hun eigen manier van toepassing kunnen zijn op de subcultuur waar zij deel van uit maken.¹⁰⁰

⁹⁶ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 109

⁹⁷ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 109-11

⁹⁸ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 18-19

⁹⁹ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 13

¹⁰⁰ Janssen: *Jeugdcultuur: een actuele geschiedenis*, pagina 36-37

Alle elementen die door de leden van een subcultuur op een bewuste manier gekozen worden om de stijl te ondersteunen, hebben in principe allemaal een soortgelijke betekenis. Door gebruik te maken van een homologie binnen het proces van bricolage krijgt de stijl een samenhangend karakter waar alle leden van de subcultuur zich mee kunnen identificeren en onderscheiden van de andere subculturen in de samenleving.¹⁰¹

Volgens de onderzoekers die verbonden zijn aan het CCCS is de essentie van de stijl van subcultuur het verzet tegen de algemeen geldende ideologie en normen en waarden van de samenleving en de eerdere generaties.

Dit verzet uit zich, zoals reeds is vermeld, in het verbreken van de dominante ideologie. De reactie van de gevestigde orde op het shockerende element van subculturen is tweeledig: in eerste instantie wordt er afwijzend gereageerd omdat de vanzelfsprekendheden van de dominante ideologie bedreigd worden. Na verloop van tijd wordt de impact van het shockerende element minder en worden de elementen ingelijfd door de ideologie zelf om opgenomen te worden in het algemeen geldende modebeeld. Hierdoor ontstaat een nieuwe vorm van vanzelfsprekendheid, met als gevolg dat er zowel nieuwe stijlen ontwikkeld worden om opnieuw te kunnen shockeren.¹⁰²

¹⁰¹ Hall & Jefferson: *Resistance through Rituals*, pagina 179-180

¹⁰² Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een eeuw Jeugdcultuur*. pagina 111-112

Wermuth en de Popularisering van Subculturen

In het boek “No Sell Out” heeft de Nederlandse Mir Wermuth de subcultuur rondom de muziekstroming hiphop en de bijbehorende popularisering sinds de jaren tachtig onderzocht. Doel van het onderzoek is nagaan welke factoren een rol spelen bij het groter worden van de populariteit van de hiphopsubcultuur.

Volgens Wermuth kan het begrip popularisering het beste opgevat worden als een proces dat zich voordoet op het moment dat er sprake is van een verandering in de populariteit van een fenomeen. De meest voorkomende en belangrijke ontwikkeling is in dan ook de toename van de populariteit.¹⁰³

In No Sell Out staat de subcultuur rondom hiphop centraal; voor de popularisering van een subcultuur zijn er twee elementen van groot belang.

Ten eerste dient er sprake te zijn van de aanwezigheid van een bepaalde kritische massa voordat er ook maar gesproken kan worden van een subcultuur. Zoals als uit onderzoeken van het CCCS is gebleken, is de essentie van een subcultuur de stijl die zich verzet tegen de dominante ideologie van de samenleving. Een subcultuur vertoont door gebruik te maken van homologe stijlelementen een gemeenschappelijk karakter die lijnrecht tegenover de rest van de kritische maatschappij staat. Het tweede ijkpunt binnen de popularisering van een subcultuur is het moment waarop de stijlelementen van de subcultuur vanzelfsprekendheden geworden zijn binnen de dominante ideologie. Door opname in de heersende ideologie kan een subcultuur door blijven groeien doordat het een onderdeel geworden is van het algemeen geldende modebeeld. Wermuth noemt deze ontwikkeling van binnen de populariteit van een subcultuur mainstreaming.¹⁰⁴

No Sell Out behandelt de popularisering van de subcultuur rondom het muziekgenre hiphop in Nederland en Groot-Brittannië op drie verschillende terreinen. Naast de artiesten komen ook de fans en de intermediairs uit de culturele industrie aan bod. Door te kiezen voor deze drie groepen worden zowel de esthetische en sociale productie (artiesten), de materiële productie (culturele industrie) als de consumptieve praktijken van de liefhebbers van hiphop belicht.¹⁰⁵

¹⁰³ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 25-26

¹⁰⁴ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 26

¹⁰⁵ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 29

Aan de hand van zeven centrale concepten - stijl, kwaliteit, etniciteit, sekse, afwijkend gedrag, nationale cultuur en populariteit – onderzoekt Wermuth welke processen en factoren van invloed zijn bij de popularisering van de hiphopsubcultuur.

Het begrip stijl wordt door Wermuth gebruikt om hiphop als subcultuur te kunnen benoemen. De drie meest belangrijke elementen van de hiphopstijl zijn rap, dj-ing en het uiterlijke vertoon van de leden van de subcultuur. Zoals het CCCS reeds meldde, is er bij de totstandkoming van een bepaalde stijl sprake van een verzameling elementen die gekenmerkt worden door een homologo karakter. Dit geldt ook voor de hiphopsubcultuur. Hoewel er sprake is van een constante ontwikkeling van de subcultuur, kan men wel degelijk zeggen dat er een zekere mate van homologie binnen de stijlelementen terug te vinden is.¹⁰⁶

Kwaliteit is een term die voornamelijk van toepassing is op de maatstaven waaraan stijlontwikkelingen moeten voldoen binnen de subcultuur rondom hiphop. Het meest centraal binnen de kwaliteit staat het begrip authenticiteit. Met andere woorden, de stijlontwikkelingen dienen uniek en vernieuwend te zijn ten opzichte van de bestaande stijlelementen. Naast het authentieke karakter, is het ook van belang voor de kwaliteit van de subcultuur dat de nieuwe ontwikkelingen niet-commercieel en autonoom zijn. Op inhoudelijk gebied wordt de kwaliteit groter naarmate er maatschappelijke onderwerpen worden behandeld in de teksten. Tenslotte speelt ook de vorm van de tekst een rol bij de mate van kwaliteit die toebedeeld wordt.¹⁰⁷

Het derde begrip dat Wermuth gebruikt bij de analyse van de popularisering van de hiphopsubcultuur is etniciteit. Hoewel hiphop aanslaat bij zowel gekleurde als blanke publieken, blijft hiphop een aangelegenheid voor mensen van een andere etnische afkomst. De presentatie van de hiphopsubcultuur in de openbare ruimte legt een nadruk op het “zwarte” karakter van de stijl. Zo wordt bijvoorbeeld in teksten regelmatig terugverwezen naar de geschiedenis van de “zwarte” oftewel de Afrikaanse cultuur, ook artiestennamen wijzen hier vaak naar terug. Zowel de artiesten als de fans en de intermediars blijven de nadruk leggen op het “gekleurde” karakter van de subcultuur van de hiphop.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 60-63

¹⁰⁷ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 68-70

¹⁰⁸ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 70-73

Het volgende centrale concept dat behandeld wordt is de sekseverhouding binnen de hiphopsubcultuur. De sekseverhoudingen komen tot uiting in het feit dat binnen de subcultuur mannen oververtegenwoordigd zijn. De toon van de stijlelementen wordt gezet door mannen, terwijl vrouwen over het algemeen weinig aanwezig zijn. Wanneer er wel vrouwen ten tonele verschijnen dan is dat vaker als danseres of als rapster. Het beroep dj binnen de hiphop blijft echter voorbehouden aan het mannelijke deel van de hiphopsubcultuur.¹⁰⁹

Afwijkend gedrag is een vaak voorkomend geheel binnen de hiphop. Binnen de subcultuur worden geweld en deelname aan straatbendes verheerlijkt. De leden van de subcultuur zien deze uitingen als alternatieven voor het “echte” straatleven uit de grote steden. Door middel van vriendengroepen (posses) en de oververtegenwoordiging van het mannelijke geslacht staan de begrippen masculiniteit en afwijkend gedrag hoog in achting bij de leden van de hiphopsubcultuur. Deze begrippen komen niet alleen tot uiting in de samenstelling van het publiek en de artiesten, ook op inhoudelijk gebied bij het verzet tegen de dominante ideologie van de gevestigde orde komen afwijkend gedrag en sekseverhoudingen terug.¹¹⁰

Het zesde centrale concept dat Wermuth behandelt is de positie van de omringende nationale cultuur ten opzichte van de hiphopsubcultuur. Op drie gebieden heeft de nationale cultuur invloed op de subcultuur: op de authenticiteit, op de muzikale context en op de etniciteit binnen de subcultuur.

Aangezien de oorspronkelijke en authentieke hiphopsubcultuur afkomstig is uit de Verenigde Staten, is het zo dat Nederlandse hiphop altijd gezien zal worden als een slap aftreksel. De Amerikaanse context waarin de subcultuur is ontstaan ontbreekt namelijk in Nederland, waardoor er een aangepaste vorm ontstaat die als niet authentiek wordt beschouwd.¹¹¹

Met de nationale cultuur ten opzichte van de muzikale context wordt zowel de beleving als de positie van popmuziek bedoeld. Die beleving en de positie hebben vooral te maken met de beperktheid van de Nederlandse muziekmarkt in vergelijking met het Verenigd Koninkrijk. Dit is enerzijds van toepassing op het gebied van de hoeveelheid artiesten en anderzijds op het terrein van productie en de omvang van de hiphopsubcultuur.¹¹²

¹⁰⁹ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 73

¹¹⁰ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 73-76

¹¹¹ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 76

¹¹² Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 76-77

Het derde gebied waarop de nationale cultuur invloed heeft is de multiculturele samenleving waarbinnen de hiphopsubcultuur bestaat. Door de toenemende populariteit van hiphopmuziek kan er gezegd worden dat de stijlkenmerken van de subcultuur aangepast zijn aan het autochtone publiek, met als gevolg dat hiphop een product van de multiculturele samenleving geworden is.¹¹³

Het zevende en laatste centrale concept binnen het onderzoek naar de popularisering van de hiphopsubcultuur is de populariteit van het fenomeen zelf. Wanneer men spreekt over populariteit, dan heeft dat niet alleen betrekking op de omvang van de subcultuur maar ook op de status ervan. Eerder is al gemeld dat er twee momenten van belang zijn bij de popularisering: het bereiken van de kritische massa en de ontstaan van de mainstreaming van de subcultuur.¹¹⁴

¹¹³ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 78

¹¹⁴ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 78-80

Deelconclusie

Kortom, de smaakontwikkeling van een individu heeft te maken met een drietal factoren die door Bourdieu uiteengezet zijn in zijn diverse werken. De habitus, het economisch kapitaal en het cultureel kapitaal zijn hierbij van belang. De habitus en de verschillende combinaties die het economisch en cultureel kapitaal mogelijk maken, zijn van toepassing op de indeling van groepen binnen het sociaal-maatschappelijke veld.

Deze combinaties zijn echter ook mogelijk binnen het onderzoeksveld jongeren en popmuziek. Ook hier is gebleken dat de smaakvoorkeuren een indicatie zijn voor de positie die een jongere inneemt binnen de samenleving. Naast de habitus, het economisch kapitaal en het cultureel kapitaal spelen ook de smaakvoorkeuren van de directe omgeving een belangrijke rol bij de smaakontwikkeling van jongeren. Al met al kan men zeggen dat de theorie van Bourdieu, die gericht is op de algehele samenleving, ook van toepassing is op het onderzoek naar jongeren en popmuziek.

Het gevolg van de ontwikkeling van een specifieke smaak door de combinatie van de habitus, het economische kapitaal en het culturele kapitaal ontstaat er een bepaalde stijl. Het begrip stijl en het daaruit voortvloeiende thema verzet nemen centrale plekken in binnen de onderzoeken het CCCS. De stijl is van belang bij het ontstaan van subculturen om het verzet tegen de dominante ideologie van de samenleving te kunnen uiten. De stijl en de daarbijbehorende subcultuur zijn een manier voor jongeren om zich te onderscheiden van zowel de eerdere generaties als van de jongeren die afkomstig zijn uit andere sociaal-maatschappelijke klassen.

Een stijl bestaat uit verschillende elementen die een soortgelijke betekenis hebben voor de leden van de betreffende subcultuur. Door middel van de ontwikkelde stijl kunnen de leden van een subcultuur de vanzelfsprekendheden, die binnen de dominante ideologie van de samenleving gelden, doorbreken. De shockerende elementen van de subcultuur worden uiteindelijk ook vanzelfsprekendheden doordat zij op aangepaste wijze zijn opgenomen in de dominante ideologie. Het gevolg hiervan is dat de subculturen op zoek gaan naar nieuwe elementen om zich tegen de maatschappij te kunnen verzetten en te shockeren. Op die manier kan het proces van stijlontwikkeling opnieuw plaatsvinden voor een nieuwe vorm van rebellie tegen de dominante ideologie binnen de maatschappij.

Het begrip stijl komt eveneens aan bod in het boek *No Sell Out* van Wermuth als één van de speerpunten binnen het onderzoek naar de popularisering van de hiphopsubcultuur. Om deze popularisering in Nederland en Groot-Brittannië na te gaan, heeft Wermuth gebruik gemaakt van zeven centrale concepten die allen toegepast worden op zowel de sociale en esthetische productie als de materiële productie en de consumptieve praktijken binnen de hiphopsubcultuur.

De eerste twee centrale concepten stijl en kwaliteit zijn van alleen belang binnen de subcultuur zelf, terwijl etniciteit, sekseverhoudingen en afwijkend gedrag ook van invloed zijn op de presentatie van de subcultuur in de openbare ruimte. De laatste twee centrale begrippen zijn invloed van de omringende nationale cultuur en de popularisering zelf. Deze concepten staan buiten de subcultuur, maar hebben wel degelijk hun uitwerking op de stijlelementen die van belang zijn voor het eigenzinnige karakter van de hiphopsubcultuur.

Zoals reeds vermeld is, zal dit theoretische kader de basis vormen voor het verdere onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland. Als eerste zal er aandacht besteed worden aan het zevende centrale concept van Wermuth: de popularisering van de subcultuur zelf. Aan de hand van drie onderzoeksgebieden zal onderzocht worden in hoeverre er sprake is van een terugkerende populariteit van heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003. In navolging van het onderzoek van Wermuth komen de onderzoeksgebieden voort uit enerzijds de muziekindustrie en anderzijds uit de culturele industrie zelf. Het derde en laatste onderzoeksterrein heeft betrekking op het consumptieve gedrag van de fans en andere geïnteresseerden.

Na het onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland, zal er onderzocht worden welke factoren van belang kunnen zijn voor het hebben van een voorkeur voor heavy metal. Daarvoor zal er aandacht besteed worden aan de drie meest centrale begrippen uit het bovenstaande theoretische kader.

Ten eerste zal er gekeken worden in hoeverre de term klassenverdeling uit de theorie van Bourdieu van toepassing is op heavy metal. Aan de hand van de reeds gedane onderzoeken van Tillekens en van Van Wel en door middel van aanvullende literatuur zal onderzocht worden of er bij heavy metal daadwerkelijk sprake is van een zekere mate van oververtegenwoordiging uit één van de sociaal-maatschappelijke klassen binnen de Nederlandse samenleving. Daarnaast zal er ook

onderzocht worden hoe de seksuele verhoudingen, etnische opbouw en leeftijdsgroepen van zich verhouden binnen de interne structuur van de heavy metalsubcultuur.

Het tweede begrip dat uit het theoretisch kader gelicht wordt, is de term stijl. Het begrip stijl komt niet alleen binnen de theorie van het CCCS voor, maar ook in het onderzoek van Wermuth naar de popularisering van een subcultuur wordt er aandacht besteed aan de term stijl. Er zal onderzocht worden in hoeverre er sprake is van een specifieke stijl binnen zowel heavy metal zelf als binnen de heavy metalsubcultuur. Door gebruik te maken van literatuur en een vijftal interviews met liefhebbers van heavy metal zal er gekeken worden in hoeverre stijl gezien kan worden als een verklarende factor voor het hebben van een voorkeur voor heavy metal.

Deze vijf interviews zullen eveneens toegepast worden op de het laatste begrip uit het theoretisch kader. Uit de theorie van het CCCS rondom subculturen zal het begrip verzet binnen de subcultuur van heavy metal nader toegelicht worden. Er zal onderzocht worden in hoeverre het collectieve verzet tegen de algemeen aanvaarde normen en waarden in de samenleving een verklarende factor is voor de aantrekkingskracht van heavy metal.

Darkness & Hope

Inleiding

In navolging van het onderzoek van Wermuth naar de popularisering van de hiphopsubcultuur, zal er in dit hoofdstuk aandacht besteed worden aan het zevende centrale concept, de populariteit zelf, van No Sell Out. In dit hoofdstuk zal er geprobeerd worden een antwoord te geven op de eerste hoofdvraag, namelijk in hoeverre er sprake is van een revival van de populariteit van heavy metal aan het begin van de jaren '90 en aan het begin van het eerste decennium van de 21^e eeuw.

Om aan te kunnen tonen dat er daadwerkelijk sprake is van een revival van de populariteit van heavy metal, is er een kwantitatief onderzoek op drie verschillende terreinen uitgevoerd. Ten eerste is er gekeken hoeveel bands van deze twee genres gespeeld hebben op het langstlopende openluchtfestival van Nederland, namelijk Pinkpop in het Limburgse Landgraaf. Ten tweede is er onderzocht hoeveel aandacht er besteed is aan uitgebrachte albums van heavy metalbands. Tenslotte is gekeken naar de populariteit van heavy metal onder het grote publiek. Hiervoor is er onderzoek gedaan naar het aantal noteringen van de twee muzieksoorten in de Nederlandse Top 40. Deze drie onderzoeken belichten allen de periode 1988 tot en met 2003.

Na de analyse van de drie onderzoeksterreinen op zich, zullen de resultaten van Pinkpop, Oor en de Top 40 naast elkaar gelegd worden. In deze vergelijkende analyse zal worden bekeken worden in hoeverre de resultaten van de drie verschillende kwantitatieve onderzoeken ofwel met elkaar overeenkomen ofwel van elkaar verschillen.

Het laatste deel van dit hoofdstuk is bestemd voor de belangrijkste conclusies die getrokken kunnen worden uit de voorgaande analyses van Pinkpop, Oor en de Top 40. Hierin zullen de meest opvallende punten nogmaals kort de revue passeren om vervolgens tot een duidelijke conclusie te komen of er daadwerkelijk sprake is geweest van een revival van heavy metal aan het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw en aan het begin van de 21^e eeuw.

Keuzes en verantwoording trendonderzoek

Voor het uitvoeren van het kwantitatieve onderzoek zijn er drie terreinen gekozen om na te gaan of er wel of geen sprake is van een revival wat betreft de populariteit van heavy metal.

Als eerste is er gekozen voor het openluchtfestival Pinkpop. De reden voor deze keuze heeft voornamelijk te maken met het feit dat dit het langstlopende festival is dat Nederland kent. Pinkpop is een van de weinige festivals die de gehele onderzoeksperiode 1988-2003 heeft plaatsgevonden. Zo heeft Dynamo Open Air enkele jaren overgeslagen in verband met de herstructurering van de oorspronkelijke locatie in Eindhoven, terwijl A Campingflight to Lowlands Paradise nog niet bestond aan het einde van de jaren '80.

De tweede reden om voor Pinkpop te kiezen als een van de onderzoeksvelden is dat Pinkpop sinds jaar en dag het festival is voor de 'gewone man'. Geen artistiek verantwoorde acts, maar juist die namen die bekend zijn bij het grote publiek. Zo is het gebruikelijk voor Pinkpop om artiesten die vaak gedraaid worden op de bekende muziekzenders te boeken. Voorbeelden hiervan zijn dj's als Junkie XL, Laurent Garnier en Tiësto die aan het einde van de jaren '90 geprogrammeerd stonden en de diverse r'n b-acts die momenteel de boventoon voeren in de vaderlandse hitparades.

Tenslotte is voor dit driedraagse evenement gekozen, omdat een festival als Pinkpop gezien kan worden als een visitekaartje van de culturele industrie naar het publiek toe. Door gebruik te maken van de programmering van Pinkpop, kan de kijk van de culturele industrie op het muziekgenre heavy metal in kaart gebracht worden.

Het tweede onderzoeksveld is het popmagazine Oor. Uit de vele muziektijdschriften die Nederland rijk is, is de uiteindelijke voorkeur naar Oor gegaan. De belangrijkste motivatie voor dit popmagazine is dat Oor het tijdschrift is met de meest uiteenlopende onderwerpen op het gebied van muziek. Op klassiek na, komen alle genres binnen de muziek aan bod. Dit geldt voor zowel de artikelen met meer diepte zoals interviews en achtergronden als voor recensies van live-optredens en (nieuw) uitgebrachte albums. Aangezien er geen specifieke voorkeur voor bepaalde muzieksoorten naar buiten komt binnen de redactionele formule van het tijdschrift, kan Popmagazine Oor gezien worden als hét blad voor de echte muzikliefhebber die voor alle genres en stijlen openstaat.¹¹⁵

¹¹⁵ Mark van Schaick, *telefonisch gesprek* op maandag 14 juni 2004

De tweede reden voor het kiezen voor popmagazine Oor is dat het blad voornamelijk aandacht besteedt aan albums die aangeleverd worden door diverse platenmaatschappijen. Hierdoor komen bijna alle genres aan bod. Het gevolg hiervan is dat er gezegd kan worden dat Oor als een voorloper op de gevestigde muziekmedia fungeert. Er worden alleen albums bekritiseerd die na het uitbrengen van de betreffende editie op de markt wordt gebracht.¹¹⁶ Popmagazine Oor kan dus beschouwd worden als een graadmeter voor de populariteit van muziekgenres vanuit de muziekindustrie zelf.

Het derde en laatste terrein voor het kwantitatieve onderzoek betreft de populariteit van hardrock en heavy metal is de Nederlandse Top 40.

De belangrijkste reden om voor de Top 40 te kiezen is omdat het sinds 1965 een beeld weergeeft van de muziekvoorkeuren van de consument. De Top 40 bestaat uit de verkoopcijfers van de detailhandel voor entertainment. Zo zijn de multinationals Free Record Shop en Mediamarkt, maar ook nationale ketens als Vroom & Dreesman en de Bijenkorf aangesloten bij de Nederlandse Top 40. Op basis van de verkochte (cd)singles wordt eens per week de balans opgemaakt van de veertig best verkopende nummers van de afgelopen 7 dagen. Deze cijfers worden vervolgens gepubliceerd in het wekelijkse blad Top 40, maar wordt ook elke week uitgezonden op zowel radio als televisie. Kort gezegd kan de Nederlandse Top 40 gezien worden als een indicator voor de populariteit van muziekvoorkeuren op basis van het gedrag van de consument.

Wanneer de drie onderzoeksvelden Pinkpop, Oor en de Nederlandse Top 40 naast elkaar gelegd worden, is te zien dat zowel de muziekindustrie, het consumptieve gedrag van de fans als het aanbod van de culturele industrie aan bod komen in dit kwantitatieve onderzoek. Door deze drie verschillende kanten te belichten, wordt onduidelijkheid vermeden door bepaalde groepen uit te sluiten die van belang zijn voor het onderzoek naar de positie van heavy metal. Zo kan een compleet en helder beeld geschetst worden wat betreft de populariteit van het muziekgenre heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003.

¹¹⁶ Mark van Schaick, *telefonisch gesprek* op maandag 14 juni 2004

Analyse Pinkpop

Om te onderzoeken in hoeverre er sprake is van een revival van heavy metal op het meerdaagse festival Pinkpop, is er eerst gekeken naar hoeveel en welke bands er op de editie van 1988 tot en met 2003 hebben opgetreden. De informatie die nodig is geweest voor het onderzoek staat op de website van Pinkpop zelf. Ook de gehele programmering van de afgelopen 34 edities zijn op deze website terug te vinden. Daarnaast is er bruikbare informatie in het jubileumboekje '25 Jaar Pinkpop' gevonden. Deze informatie heeft voornamelijk betrekking op de edities van 1988-1994.

Uit de gegevens van de website van Pinkpop en '25 Jaar Pinkpop' zijn de volgende cijfers voortgekomen:

Jaar	Aantal Bands	Aantal Bands Heavy Metal	Percentage %
1988	9	1	11,1
1989	10	1	10
1990	10	3	30
1991	10	1	10
1992	10	1	10
1993	9	2	22,2
1994	25	4	16
1995	28	6	21,4
1996	44	6	13,6
1997	40	5	12,5
1998	32	1	3,1
1999	34	4	11,8
2000	34	1	2,9
2001	32	6	18,8
2002	35	5	14,3
2003	34	5	14,7
Gemiddelde	24,8	3,3	13,9
Standaarddeviatie	12,4	2	6,7

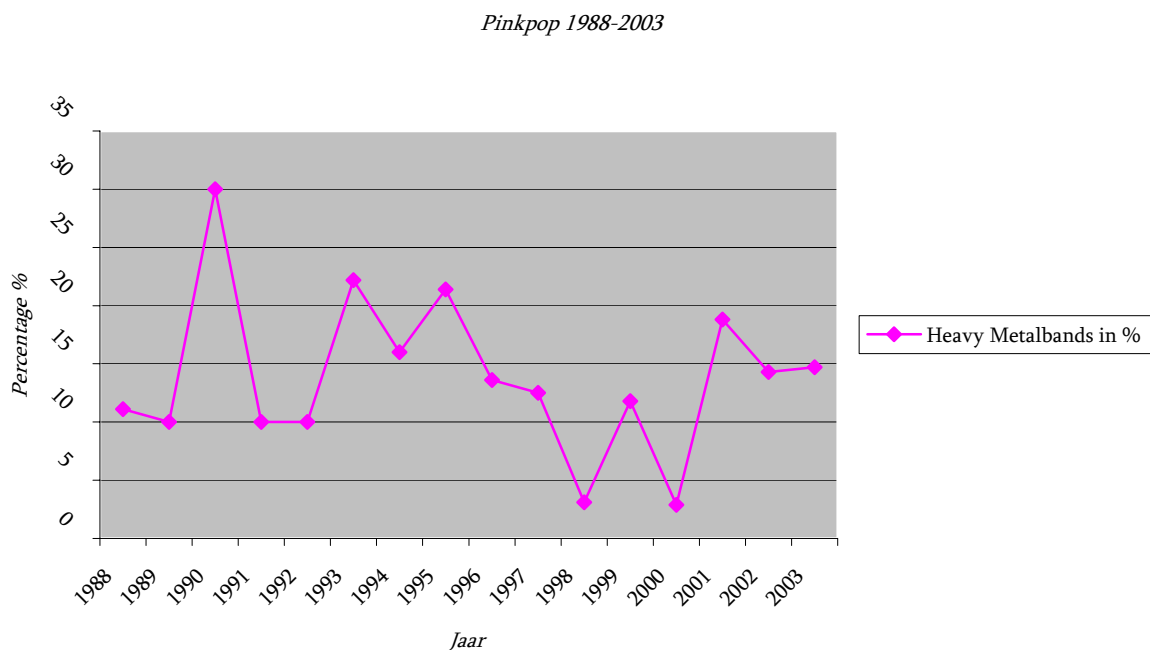
Bron: www.pinkpop.nl en *25 Jaar Pinkpop*

Uit de bovenstaande tabel is te zien hoeveel bands er op de afgelopen 16 edities van Pinkpop hebben opgetreden. In de kolom ernaast staat het aantal bands die binnen de categorie heavy metal vallen.

Wanneer er slechts naar deze absolute cijfers gekeken wordt wat betreft de aantallen heavy metalbands die in de periode 1988-2003 die zijn geprogrammeerd voor Pinkpop, dan is te zien dat er in de jaren 1995, 1996 en 2001 de meeste bands van deze twee muziekgenres op het festival

gestaan hebben. Volgens de bovenstaande tabel lag het dieptepunt op vier verschillende momenten, namelijk 1988-1989, 1991-1992, 1998 en 2000.

Om een zo goed mogelijke conclusie uit de cijfers van de programmering van Pinkpop te kunnen trekken, is het van belang dat de absolute cijfers worden omgerekend naar percentages. Dit heeft te maken met het feit dat er per editie een verschillend aantal bands op het festival hebben gespeeld. Dit aantal varieert van negen artiesten in de jaren 1988 en 1993 tot 44 bands op Pinkpop 1996. Wanneer de absolute cijfers van het aantal heavy metalacts wordt omgerekend naar het percentage van het totale aantal bands, dan komt daar de volgende grafiek uit voort:

Bron: www.pinkpop.nl en *25 Jaar Pinkpop*

In de bovenstaande grafiek is af te lezen dat 1990 met een percentage van 30% het hoogtepunt is geweest wat betreft het aantal bands en artiesten binnen de heavy metal.

Naast deze piek van 30% zijn er nog drie momenten in de zestien edities van Pinkpop waar het muziekgenre heavy metal ongeveer éénvijfde deel van de totale programmering uitmaken.

Voor het laatste decennium van de vorige eeuw geldt dit voor de edities 1993 en 1995. In 1993 bestond 22.2% van het programma uit heavy metal, terwijl 1995 goed was voor 21.4 % aan heavy metalbands van de in totaal 28 acts die voor dat jaar gepland stonden.

Op de drie edities Pinkpop die het nieuwe millennium tot dusver heeft gekend komt het percentage heavy metal niet onder de 14.3%, met als hoogtepunt 18.8% in 2001. In dit jaar vielen zes van de 28 artiesten en bands binnen de onderzoeksonderwerpen heavy metal.

Wanneer er gekeken wordt naar de jaren waarin het percentage heavy metalbands het laagst is geweest, dan vallen de jaren 1998 met 3,1% en 2000 met 2.9% het eerst op. Terwijl er in 1998 32 bands acte de présence gaven tijdens het driedaagse festival, was er slechts één band die binnen de categorie heavy metal viel. Dit geldt ook voor 2000, waar van de 34 artiesten slechts één band deze muziekstromingen vertegenwoordigde.

De percentageberekening van de Pinkpopprogrammering geeft een dynamische grafiek weer, waar heavy metal te maken hebben met regelmatig terugkerende hoogte- en dieptepunten. Afwisselend zijn er pieken van maximaal 30% van het totaal aantal bands te zien, terwijl er ook jaren zijn geweest waar heavy metalbands nog geen 5% van het totale aanbod vormen. Deze constatering is ook af te leiden van de standaarddeviatie die berekend is over zowel het totale aantal bands als over het aantal heavy metalbands per jaar. Wanneer de uitkomst van de standaarddeviatie wat betreft het aantal heavy metal bekeken wordt, dan is er te zien dat er hier sprake is van een relatief hoog cijfer. Dit geeft aan dat er hier sprake is van een grote diversiteit wat betreft het aantal geprogrammeerde heavy metalbands op Pinkpop.

Al met al kan er wel degelijk gezegd worden dat op elke editie van het jaarlijks terugkerende festival Pinkpop de muziekstromingen heavy metal vertegenwoordigd zijn in het programma, alhoewel dat per jaar verschilt afhankelijk van het aanbod en de voorkeuren van het grote publiek. Want uiteindelijk is en blijft Pinkpop het festival van de 'gewone man'.

Analyse Popmagazine Oor

Voor het tweede onderdeel van het kwantitatieve onderzoek, is er gekeken naar de aandacht die er besteed is aan (nieuw) uitgebrachte albums binnen het genre heavy metal in het tweewekelijkse Popmagazine Oor. Al sinds jaar en dag nemen recensies een belangrijke rol in binnen de redactionele formule van het tijdschrift.

Per jaar komen er 24 edities per jaar uit van Popmagazine Oor. Halverwege het jaar zijn de weken veertien en vijftien samengevoegd tot een dubbeldik zomernummer. Uitgave 25/26 is de speciale eindeditie, waarin de belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen twaalf maanden nog eens onder de loep worden genomen. In dit laatste nummer is er geen ruimte gereserveerd voor live- en albumrecensies.¹¹⁷

Het onderzoek van Oor bestaat uit verschillende onderdelen. Ten eerste is er gekeken hoeveel pagina's er per editie zijn uitbesteed aan de albumrecensies. Vervolgens is er geteld wat het totale aantal kritische besprekingen is. Daarnaast is er bepaald welke van het totale aantal recensies binnen de categorie heavy metal vallen. Uiteindelijk is er een totaal van de 24 edities per jaar gemaakt van het aantal pagina's, het totale aantal recensies en het aantal recensies van heavy metalbands. Dit heeft geleid tot de volgende resultaten:

¹¹⁷ Mark van Schaick, *telefonisch gesprek* op maandag 14 juni 2004

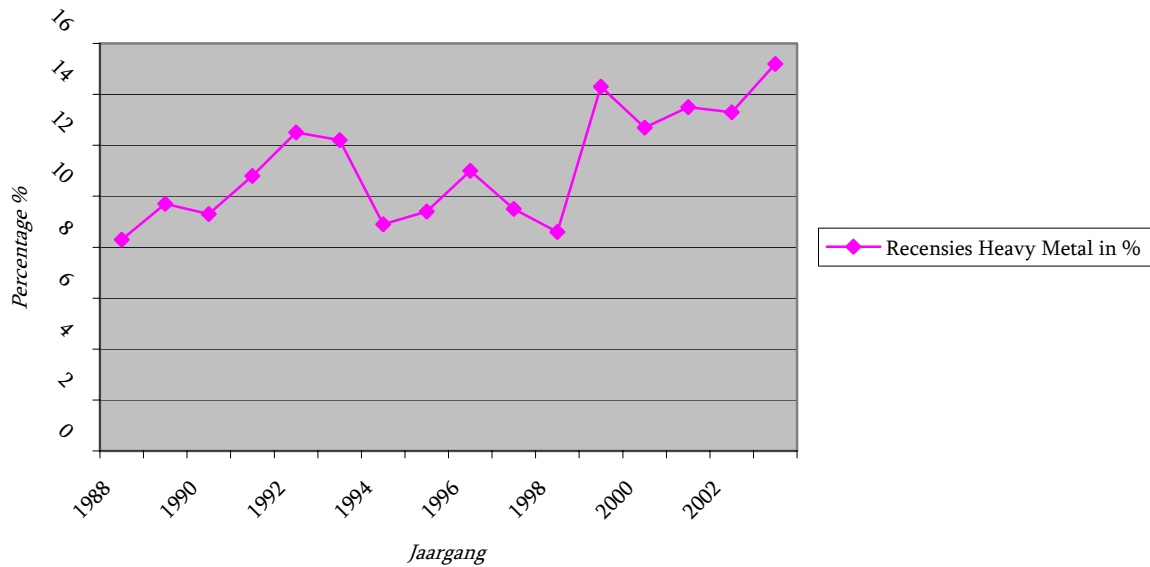
Jaar	Aantal Pagina's	Totaal Recensies	Totaal Heavy Metal	Percentage %
1988	158	756	63	8,3
1989	161	843	82	9,7
1990	188	1059	98	9,3
1991	191	1166	126	10,8
1992	215	1268	158	12,5
1993	205	1311	160	12,2
1994	201	1335	119	8,9
1995	200	1347	126	9,4
1996	186	1204	133	11
1997	188	1651	157	9,5
1998	194	1686	145	8,6
1999	251	1865	267	14,3
2000	272	1953	248	12,7
2001	301	2023	274	13,5
2002	294	2074	275	13,3
2003	299	1878	286	15,2
Gemiddelde	249	1464	170	11,2
Standaarddeviatie	46,8	406,2	72,5	2,1

Bron: Popmagazine Oor, jaargang 1988-2003

In de tabel met de totalen van Popmagazine Oor in absolute cijfers is te zien dat het aantal pagina's in de afgelopen zestien jaar van 158 tot 301 pagina's per jaar varieert. Het totale aantal recensies per jaar schommelt tussen de 756 en 2074 per 24 uitgaves. Ook de hoeveelheid recensies van heavy metalartiesten verschilt elk jaar, de resultaten laten een hoogtepunt zien in het jaar 2003 met 286 reviews tegenover een dieptepunt van 63 kritische besprekingen in 1988.

Net als voor het kwantitatieve onderzoek van het festival Pinkpop geldt ook voor Popmagazine Oor dat de absolute cijfers van het aantal heavy metalrecensies omgerekend dienen te worden naar percentages in verband met het verschillende aantal reviews per jaar. Aan de hand van de gepercenteerde cijfers kan bekeken worden in hoeverre de aandacht voor hardrock en heavy metal veranderd is in de onderzoeksperiode 1988 tot en met 2003.

Popmagazine OOR 1988-2003

Bron: Popmagazine Oor, jaargang 1988-2003

In de bovenstaande diagram zijn de verhoudingen van het aantal recensies van (nieuw) uitgebrachte heavy metalalbums ten opzichte van het totale aantal reviews per jaar te zien.

De grafiek laat een aantal hoogtepunten zien in de periode 1988-2003. Zo is er een opleving waar te nemen in de jaren 1992-1993. Dit hoogtepunt valt te verklaren door zowel de komst van de substroming grunge als door het overweldigende succes van de glammetalbands als Aerosmith, Bon Jovi en Guns n' Roses. Daarnaast is het succes van Metallica's "The Black Album" eveneens een verklarende factor voor het succes van heavy metal in deze periode. Ook in 1999 is er een piek, 14.3% van het totale aantal kritische besprekingen waren bestemd voor heavy metal. Vervolgens is er in het jaar 2003 wederom een stijging te zien in de populariteit van heavy metal. In het afgelopen jaar werd 15.2% van het totale aantal recensies besteed aan reviews van artiesten binnen het onderzoeksgenre heavy metal.

Na het hoogtepunt van 1992-1993 is er een daling van 8.9% te zien in 1994. Dit jaar wordt opgevolgd door een kleine opleving in 1996 wat betreft het percentage recensies van heavy metalbands binnen de redactionele ruimte van Popmagazine Oor.

Vanaf 1997 is er eveneens sprake van een daling in het percentage heavy metalreviews, met 1998 als dieptepunt. Hier vallen slechts 145 van de 1686 kritische besprekingen onder de noemers hardrock en heavy metal, wat een percentage van 8.6% betekent.

De komst van het nieuwe millennium betekende een herleving van de aandacht die in Popmagazine Oor aan heavy metalrecensies. In 2000 en de jaren erna blijft het percentage minimaal 12.7% bedragen, met een piek van 15.2% in 2003.

Naast de absolute en gepercenteerde aantallen, is er ook gekeken naar het gemiddelde aantal heavy metalrecensies en naar de standaarddeviatie van dit aantal. Het gemiddelde aantal recensies binnen de categorie heavy metal bedraagt 170 kritische besprekingen per jaargang van het popmagazine Oor. Tegenover het gemiddelde staat een standaarddeviatie van 72.5. De verhouding tussen het gemiddelde en de standaarddeviatie geeft aan dat er hier sprake is van een grote spreiding. Er kan dus gezegd worden dat het hier om grote verschillen in de hoeveelheid recensies van heavy metalbands per jaar gaat.

Kortom, in elke jaargang van Popmagazine Oor binnen de onderzoeksperiode 1988-2003 is de muziekstroming heavy metal vertegenwoordigd. Hoewel de aantallen per jaargang verschillen, kan er wel degelijk gezegd worden dat Popmagazine Oor zich, wat albumrecensies betreft, aan de redactionele formule houdt.

Analyse Top 40

Het derde en laatste onderdeel van het kwantitatieve onderzoek heeft de Nederlandse Top 40 als onderwerp. Hoewel de top 40 elke week wordt gepubliceerd, is er gekozen voor een tweewekelijkse steekproef. De reden hiervoor heeft te maken met het feit dat de onderwerpen van het kwantitatieve onderzoek zoveel mogelijk gelijkgesteld dienen te worden om een helder beeld te kunnen geven van de populariteit van heavy metal. Aangezien Popmagazine Oor eens in de twee weken wordt uitgegeven, is het onderzoek naar de Nederlandse Top 40 op basis van een tweewekelijkse steekproef per jaar uitgevoerd.

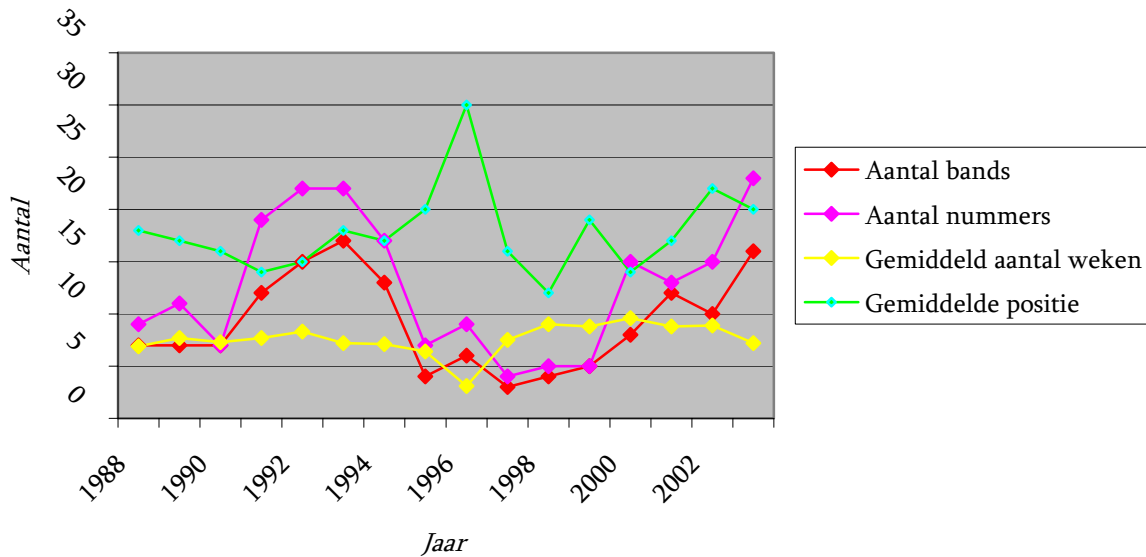
Tijdens het onderzoek naar de Top 40 is niet alleen gekeken naar het aantal bands dat per jaar in de hitparade heeft gestaan, maar ook naar het aantal liedjes per artiest of band binnen heavy metal. Daarnaast is er ook aandacht besteed naar het gemiddelde aantal weken en de gemiddelde positie van de hitnoteringen. In de volgende tabel zijn deze uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek naar heavy metalbands in de Top 40 terug te vinden.

Jaar	Aantal bands	Aantal Nummrs	Aantal Weken	Gemiddelde Positie	Percentage %
1988	7	9	6,9	18	0,9
1989	7	11	7,7	17	1,1
1990	7	7	7,3	16	0,7
1991	12	19	7,7	14	1,8
1992	15	22	8,3	15	2,1
1993	17	22	7,2	18	2,1
1994	13	17	7,1	17	1,6
1995	4	7	6,4	20	0,7
1996	6	9	3,1	30	0,9
1997	9	4	7,5	16	0,4
1998	4	5	9	12	0,5
1999	5	5	8,8	19	0,5
2000	8	15	9,6	14	1,4
2001	12	13	8,8	17	1,3
2002	10	15	8,9	22	1,4
2003	16	23	7,2	20	2,2
Gemiddelde	9,3	12,8	7,6	18	1,2
Standaard-deviatie	4,6	6,4	1,5	4	0,6

Bron: www.hitzone.dyns.cx/hitzone2/

Wanneer er van de bovenstaande tabel een grafiek wordt gemaakt, dan ziet dat er als volgt uit:

Top 40 1988-2003

Bron: www.hitzone.dyns.cx/hitzone2/

Uit de bovenstaande diagram met absolute cijfers is af te lezen dat, na een stagnatie in het aantal bands aan het einde van de jaren '80, dit aantal vanaf 1991 tot 1993 stijgt van twaalf naar zeventien bands per jaar die de Nederlandse Top 40 halen. Na 1993 zet er een daling in met als gemiddeld zes bands per jaar. Tussen 2001 en 2003 is er weer een opleving te zien, waarin het aantal bands in de Top 40 niet meer onder de tien komt.

De tendens die zichtbaar is bij het totaal aantal bands binnen de heavy metal, geldt ook voor het aantal nummers dat jaarlijks in de hitparade belandt. De eerste opleving is te zien in de periode 1991-1994, waarin er minimaal zeventien en maximaal 22 nummers genoteerd stonden. Vanaf 1995 blijft dit aantal onder de tien noteringen per jaar en kan men spreken van een daling in het aantal noteringen per jaar. Zijn er in 1999 slechts vijf nummers die binnen de categorie heavy metal vallen, in 2000 stijgt dit aantal naar vijftien noteringen. Vanaf dit punt blijft het aantal heavy metalliedjes boven de dertien per jaar, met een voorlopig hoogtepunt van 23 noteringen in 2003.

Vervolgens wordt er gekeken naar het gemiddelde aantal weken dat een single binnen de genres heavy metal in de Nederlandse Top 40 staat. Wanneer de cijfers van het aantal noteringen met

het gemiddelde aantal weken worden vergeleken, dan is er te zien dat er geen sprake is van een verband tussen deze uitkomsten. Zo zijn er in 1992 22 noteringen geweest die gemiddeld van 7.7 weken in de Top 40 hebben gestaan. Hier tegenover staat 1999 met vijf noteringen die gemiddeld 8.8 weken lang een positie in de hitparade hebben gehad. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat er in 1992 meer liedjes zijn geweest die kort in de Top 40 hebben gestaan dan in 1999 waar de vijf noteringen te maken hebben gehad met een langdurig succes.

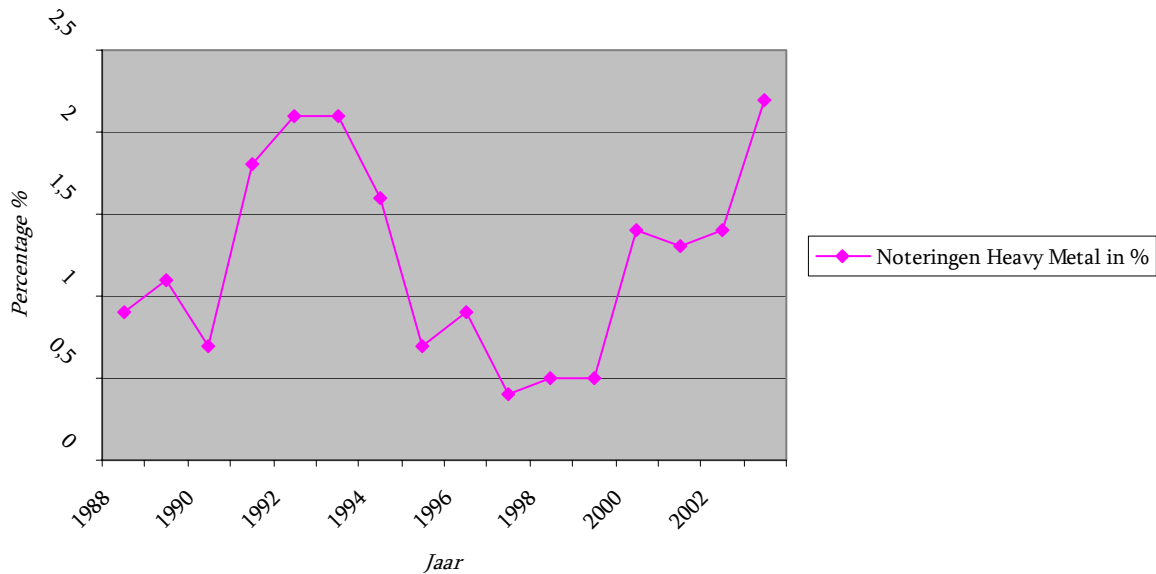
Ook is onderzocht wat de gemiddelde positie van de heavy metalnoteringen geweest is. Het hoogtepunt is in het jaar 1998 te vinden, waar vijf noteringen gemiddeld op nummer 12 in de Top 40 zijn gekomen. Hier tegenover staat een dieptepunt van negen noteringen met gemiddelde positie van nummer 30 in 1996.

Een hoog aantal noteringen betekent niet dat er een hogere gemiddelde positie bereikt wordt in de Nederlandse Top 40. Met andere woorden, er kan niet gezegd worden een verband bestaat tussen het aantal noteringen en de gemiddeld behaalde positie.

Er is niet alleen gekeken naar de absolute cijfers van heavy metal in de Top 40. Ook het gemiddelde en de standaarddeviaties zijn van deze onderzoeksresultaten berekend. Wat betreft het aantal bands en het aantal nummers kan er gezegd worden dat de standaarddeviatie ongeveer de helft van het gemiddelde is. Een dergelijk hoge standaarddeviatie geeft ook hier aan dat er hier sprake is van een ongelijkmatige verdeling van het aantal bands en het aantal nummers per jaar. Dit geldt echter niet voor het aantal weken dat een liedje genoteerd staat en ook niet voor de gemiddelde positie die behaald is door een heavy metalband. In vergelijking met het gemiddelde hebben we hier te maken met een relatief lage standaarddeviatie. Deze cijfers geven aan dat er in de onderzoeksperiode weinig verschillen zichtbaar zijn in het aantal weken dat een nummer genoteerd stond en dat de gemiddelde positie eveneens niet onderhevig is aan grote variaties.

Na het uitvoeren van het eerste deel van het onderzoek naar de populariteit van heavy metal in de Nederlandse Top 40, is er ook naar de verhoudingen van het aantal heavy metalliedjes ten opzichte van het totale aantal noteringen. Aangezien er 26 uitgaves per jaar zijn bekeken, gaat het in totaal om 1040 plaatsen die per jaar te vergeven zijn binnen de hitparade.

Top 40

Bron: www.hitzone.dyns.cx/hitzone2/

De bovenstaande grafiek laat de percentages van het aantal heavy metal noteringen in verhouding met het totale aantal posities van 1040 per jaar zien. De Nederlandse Top 40 laat in 1991, 1992 en 1993 het hoogtepunt van de populariteit in de periode 1988-2003 zien. Het percentage in die jaren bedraagt respectievelijk 1.8% en 2.1%. Naast dit hoogtepunt aan het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw, is er ook een stijging in het aantal noteringen aan het begin van de 21^e eeuw zien. In het tijdvak 2000-2003 is wederom een opleving van de stroming heavy metal te zien.

Vaak gaan hoogtepunten gepaard met dieptepunten. Dit geldt ook voor de populariteit van heavy metal onder de Nederlandse consument. Na de topjaren 1992 en 1993 is er een daling te zien in het percentage noteringen in de Top 40, met als dieptepunt de het jaar 1997, waarin het aandeel van heavy metalnummers slechts 0.4% van de totale hoeveelheid was. Ook in de jaren erna, 1998 en 1999, was er een mager percentage van 0.5%. Het succes van de stromingen dance en r'n b kan hiervoor als verklaring aangeleverd worden.

De komst van nieuwe genres binnen de heavy metal verklaren de oplevingen aan het begin van de jaren '90 en het nieuwe millennium, terwijl de dieptepunten te wijten zijn aan de komst van dance en r'n b. Er kan gezegd worden dat de voorkeuren van de Nederlandse consument

afhankelijk zijn van het aanbod vanuit de muziekindustrie, dit is dan ook zichtbaar in de Nederlandse Top 40 die elke week het koopgedrag van de muziekconsument vastlegt.

Kortom, uit het onderzoek naar de populariteit van heavy metal in de Nederlandse Top 40 is gebleken dat er hier sprake is van twee hoogtepunten. Deze worden voorafgegaan door een mindere mate van belangstelling vanuit de kant van de consument voor deze twee muzieksoorten.

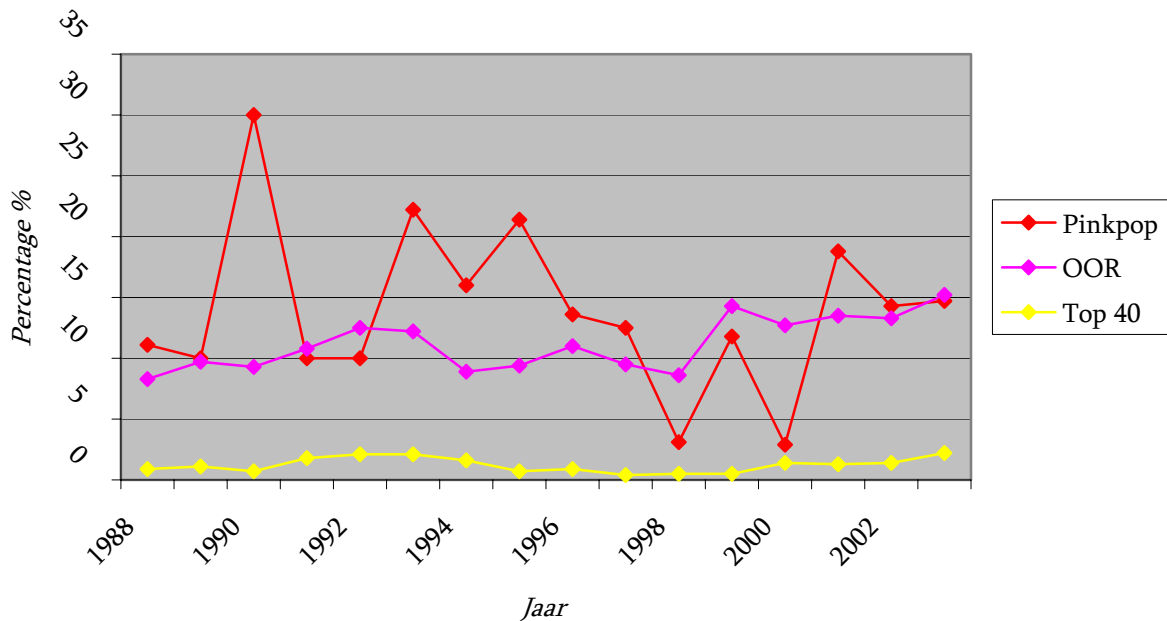
Vergelijkende Analyse Pinkpop, Oor, Top 40

In de voorgaande paragrafen zijn de drie onderzoeksterreinen Pinkpop, Popmagazine Oor en de Nederlandse Top 40 afzonderlijk van elkaar geanalyseerd. Wanneer men alle percentages van de drie onderzoeksonderwerpen bij elkaar neemt, dan is het mogelijk een vergelijkende analyse te maken. Voordat er een gezamenlijke grafiek weergegeven wordt van de percentages, zijn eerst alle gepercenteerde cijfers over de onderzoeksperiode 1988-2003 nogmaals op een rijtje gezet.

Jaar	Pinkpop %	Oor %	Top 40 %
1988	11,1	8,3	0,9
1989	10	9,7	1,1
1990	30	9,3	0,7
1991	10	10,8	1,8
1992	10	12,5	2,1
1993	22,2	12,2	2,1
1994	16	8,9	1,6
1995	21,4	9,4	0,7
1996	13,6	11	0,9
1997	12,5	9,5	0,4
1998	3,1	8,6	0,5
1999	11,8	14,3	0,5
2000	2,9	12,7	1,4
2001	18,8	13,5	1,3
2002	14,3	13,3	1,4
2003	14,7	15,2	2,2
Gemiddelde	13,9	179,2	1,2
Standaarddeviatie	6,7	11,2	0,5

De volgende grafiek bestaat uit de cijfers uit de bovenstaande tabel, afgezien van de gemiddelden en de standaarddeviaties. Deze cijfers zijn berekend om de uitkomsten van het kwantitatieve onderzoek naar de populariteit van heavy metal in Nederland te verduidelijken en kracht bij te zetten. Aan de hand van de standaarddeviaties is het namelijk mogelijk om te zeggen in hoeverre er sprake is van een al dan niet grote verscheidenheid in de aantallen per jaar.

Vergelijking Pinkpop-OOR-Top 40

Bron: www.pinkpop.nl, 25 Jaar Pinkpop, Popmagazine Oor, jaargang 1988-2003 en www.hitzone.dyns.cx/hitzone2/

Wanneer er naar de gehele grafiek gekeken wordt, dan valt op dat de lijn van Pinkpop afwijkt van de resultaten van de onderzoeken naar Popmagazine Oor en de Nederlandse Top 40. Pinkpop laat een piek zien in 1990 en een daling in het percentage heavy metalbands in 1992. De uitkomsten van Popmagazine Oor en de Top 40 laten daarentegen een hoogtepunt in 1992-1993 zien en zet de daling pas in vanaf 1994.

Het succes aan in de periode 1992-1993 kan verklaard worden door de komst van de substroming grunge. Bands als Pearl Jam en Nirvana braken door en verkochten miljoenen singles. Maar ook bands als Bon Jovi, Metallica en Guns 'N Roses die meer zich meer op de traditionele heavy metal richtten, waren in deze periode niet weg te denken uit de vaderlandse hitparade.

Pas vanaf 1996 is er te zien dat de resultaten van Pinkpop, Popmagazine Oor en de Nederlandse Top 40 in meerdere mate gelijk gaan lopen. Bij alledrie de onderzoeksvelden is te zien dat er in de periode 1996-1998 sprake is van een daling wat betreft de populariteit van het muziekgenre heavy metal. Hier is het dieptepunt te vinden in het jaar 1998, waar slechts 3.1% van het totale aantal bands op Pinkpop, 8.6% van het totale aantal recensies in Popmagazine Oor en 0.5% van alle noteringen in de Top 40 onder hardrock en heavy metal vielen.

Deze dieptepunten in de populariteit van heavy metal in Nederland zijn te wijten aan de komst van nieuwe stromingen binnen de popmuziek. In de periode 1996-1998 wordt de popmuziek overspoeld met de dan zeer geliefde dance, terwijl heavy metal de eerste jaren van het nieuwe millennium moet concurreren met r'n'b. Deze concurrentie verklaart dan ook het dieptepunt in 2000, maar ook de lagere populariteit in 2001 en 2002 in vergelijking met 2003.

Het dieptepunt uit het jaar 1998 wordt afgewisseld door 1999, waarin de populariteit van heavy metal een opleving kent. Vanaf dan is er namelijk een stijgende lijn te zien in de bekendheid van deze genres binnen de drie onderzoeksvelden, met in 2000 een kleine daling naar respectievelijk 2.9% voor Pinkpop, 12.7% voor Popmagazine Oor en 1.4% voor de Nederlandse Top 40. Men kan echter wel zeggen dat er vanaf 1999 sprake is van een stijging van de populariteit van heavy metal in Nederland, met 2003 als voorlopig hoogtepunt op zowel het gebied van Pinkpop, Oor als de Top 40.

De opleving aan het begin van het nieuwe millennium is eveneens te wijten aan de komst van nieuwe substromingen binnen de heavy metal. Nu-metal en Gothic werden met succes geïntroduceerd door de muziekindustrie. Limp Bizkit, Within Temptation en Evanescence zijn, naast meer gevestigde namen als Bon Jovi, Red Hot Chili Peppers en Metallica, vandaag de dag de bands die de boventoon voeren binnen de heavy metal.

Kort gezegd, 1993 is wat betreft de uitkomsten van de drie onderzoeksterreinen het absolute hoogtepunt met 22.2% aan heavy metalbands op Pinkpop. Popmagazine Oor heeft in dat jaar 12.2% van het totale aantal reviews besteed aan heavy metal, terwijl de Nederlandse Top 40 in 1993 een percentage van 2% kende wat betreft het aantal noteringen van singles uit deze genres. Tegenover de hoge mate van populariteit in 1993, staat het dieptepunt in 1998, waar de muziksoort heavy metal te maken had met een anticlimax wat betreft de bekendheid. Tenslotte kan 2003 als een voorlopig nieuw hoogtepunt gezien worden wanneer het gaat om de populariteit van heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003.

Deelconclusie

Uit het kwantitatieve onderzoek naar de populariteit van hardrock en heavy metal op de drie onderzoeksterreinen Pinkpop, Popmagazine Oor en de Nederlandse Top 40 kunnen een aantal conclusies getrokken worden.

Wat betreft de veranderingen in de absolute aantallen geprogrammeerde heavy metalbands op het driedaagse festival Pinkpop, kan er gezegd worden dat we hier te maken met een grote verschillen per jaar. In de jaren 1995, 1996 en 2001 kon men genieten van zes bands binnen de categorie heavy metal, terwijl er in diverse andere jaren slechts één heavy metalband geprogrammeerd stond. Wanneer er naar de gepercenteerde cijfers gekeken wordt, dan is er eveneens sprake van een grote diversiteit binnen de programmering. Hier kan 1990 gezien worden als hoogtepunt met een percentage van 30% aan heavy metalbands. Daar tegenover staat het genadeloze dieptepunt van 2.9% in 2000. Vanaf 2001 vallen er echter wel minimaal 14.3 % van alle geprogrammeerde bands binnen de categorie heavy metal.

Uit het onderzoek naar de aandacht die er geschonken wordt aan het muziekgenre heavy metal in het tweewekelijkse popmagazine Oor valt te concluderen dat er in de jaren 1992 en 1993 meer aandacht besteed is aan heavy metal dan in voorgaande jaren. Naast dit hoogtepunt kunnen ook de jaargangen 1999 en 2003 gezien worden als (voorlopig) hoogtepunt wat betreft de aandacht voor heavy metal. In 1999 bestaat 14.3% van de totale hoeveelheid kritische besprekingen uit heavy metalalbums, in 2003 gaat het om een percentage van 15.2%. Naast de eerdergenoemde hoogtepunten, heeft heavy metal ook binnen het aantal recensies in Oor te maken met een aantal anticlimaxen. De eerste is terug te vinden in 1988. In dit eerste onderzoeksjaar is te zien dat heavy metal slechts 8.3% van de geplaatste recensies beslaat. Ook in de 1994 en 1998 is er een dieptepunt te zien: in 1994 valt slechts 8.9% binnen de categorie heavy metal, terwijl 1998 een percentage van 8.6 % kent. Hoewel de aantallen heavy metalrecensies jaarlijks grote verschillen vertoont, kan er echter wel geconcludeerd worden dat heavy metal op een zekere mate van aandacht binnen popmagazine Oor kan terug vallen.

Net als de onderzoeksresultaten van Pinkpop en popmagazine Oor, laat ook de Top 40 een grote diversiteit zien wanneer het gaat om heavy metal. De absolute cijfers laten zien dat de periode 1991-1994 een stijgende lijn vertoont wat betreft het aantal bands en het aantal nummers dat de

hitparade heeft gehaald. Het aantal bands dat genoteerd staat in de Top 40 krijgt vanaf 1993 te maken met een daling, terwijl er binnen het aantal nummers pas vanaf 1995 een daling te zien is met als dieptepunt het jaar 1999 waarin slechts vijf heavy metalliedjes staan. Er is echter niet alleen gekeken naar de absolute cijfers, maar ook naar de gepercenteerde cijfers. Hieruit valt op te maken dat heavy metal gedurende de periode 1991-1993 het eerste hoogtepunt kent. Tegenover deze periode waarin heavy metal een hoge mate van populariteit kende, staat de periode 1995-1999 waarin heavy metal slechts mondjesmaat vertegenwoordigd was in de Top 40. Vanaf 2000 is er echter weer een stijgende lijn te zien wat betreft de populariteit van heavy metal in Nederland, met het jaar 2003 als voorlopig nieuw hoogtepunt.

Over het algemeen kan er dus gezegd worden dat de drie onderzoeksvelden allen een golfbeweging vertonen in de populariteit van hardrock en heavy metal. Deze lijn bestaat uit de (voorlopige) hoogtepunten in de jaren 1992-1993, 1999 en 2003 tegenover een gelijk aantal uitschieters naar beneden. De eerste periode waarin heavy metal te maken krijgt met een mindere mate van populariteit is te vinden in de jaren 1988-1991. Daarnaast kunnen ook 1996-1998 en 2000 gezien worden als dieptepunten voor de populariteit van heavy metal.

Binnen de onderzoeksperiode is het absolute hoogtepunt terug te vinden in het jaar 1993, terwijl de anticlimax te zien is in 1998. De hoge mate van populariteit in 1993 heeft heavy metal te danken aan de substroming grunge (alternative metal). De komst van het genre dance is aan het einde van de jaren '90 de grootste oorzaak van de terugnemende populariteit van heavy metal in Nederland. De opleving van de populariteit in de eerste jaren van het nieuwe millennium heeft heavy metal eveneens te danken aan de komst van een nieuwe substromingen, namelijk gothicmetal en nu-metal.

Hoewel dit onderzoek de golfbeweging in de populariteit van heavy metal vooral wijt aan de komst van nieuwe stromingen binnen heavy metal zelf en de popmuziek in het geheel, is het onwaarschijnlijk om te zeggen dat dit de enige redenen zijn. Door de manier waarop het kwantitatieve onderzoek hier is uitgevoerd, kunnen er geen andere aanwijzingen gevonden worden voor de grillige structuur rondom de populariteit van heavy metal. De drie onderzoeksvelden Pinkpop, Oor en Top 40 geven slechts aan welke genres vertegenwoordigd zijn en hoe deze diverse muziekstromingen zich verhouden tot heavy metal. Wanneer het onderzoek

op andere niveaus en onderwerpen uitgevoerd zou zijn, dan zou het mogelijk geweest zijn om andere conclusies te trekken dan alleen de komst van nieuwe genres.

Hoewel dit onderzoek geen compleet beeld geeft van de factoren die van belang zijn bij de populariteit van heavy metal, kan er wel degelijk gezegd worden dat door de bovenstaande resultaten heavy metal in een ander voetlicht is komen te staan. En natuurlijk dat heavy metal gedurende de onderzoeksperiode 1988-2003 altijd heeft kunnen rekenen op een zekere mate van populariteit in Nederland.

Tearing The Veil From Grace

Inleiding

Nadat er uit het kwantitatieve onderzoek gebleken is dat heavy metal gedurende de periode 1988-2003 een zekere mate continuïteit betreft de populariteit kent, zal er in dit verklarende hoofdstuk onderzocht worden welke redenen van belang zijn voor het hebben van een voorkeur voor het genre heavy metal.

Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de populariteit van heavy metal te maken heeft een met een golfbeweging. De onderzoeksresultaten hebben laten zien dat de hoogtepunten worden afgewisseld met een gelijk aantal anticlimaxen. Deze tendens geeft dan ook aan dat heavy metal, ondanks het variërende verloop in de populariteit, wel te maken heeft met een vaste schare fans die zich loyaal opstellen ten opzichte van hun favoriete muzieksoort. De loyaliteit van de fans geeft aan dat heavy metal over het algemeen gezien kan worden als een muziekgenre dat in de periode 1988-2003 kan rekenen op een zekere mate van populariteit. Omdat we hier kunnen spreken van een constante mate van populariteit, zal er voornamelijk aandacht besteed worden aan enkele constante factoren die een rol spelen bij de aantrekkingskracht van de heavy metalsubcultuur.

Voor de liefhebber is het over het algemeen vrij duidelijk waarom hij of zij naar heavy metal luistert. Diegene heeft meestal wel voor zichzelf bepaald waarom heavy metal beter is dan andere muziekgenres en wat heavy metal beter maakt dan al die andere soorten popmuziek. Hoewel het voor de fan zelf wel duidelijk is waarom er naar heavy metal geluisterd wordt, is het voor hem of haar niet altijd even gemakkelijk om uit te leggen aan een buitenstaander. Voor sommige heavy metalfans, zoals René Dekker (press promotor Roadrunner Records), is dit echter geen enkel probleem:

“Ik vind een band pas echt goed als ik er een harde plasser van krijg...”

Over het algemeen wordt er nog steeds met scheve ogen gekeken naar de heavy metalfans, waardoor het verantwoord er niet makkelijker op wordt. Het is niet zo dat heavy metalfans zich schamen voor hun muzikale voorkeur, er kan juist gezegd worden dat de fans er trots op zijn om

deel uit te mogen maken van een subcultuur die al sinds het einde van de jaren '60 van de vorige eeuw bestaat.

Maar of de liefhebbers er trots op zijn of niet, er bestaan voor alsnog diverse misopvattingen rondom heavy metal en de bijbehorende subcultuur. Zo zou heavy metal de muziek van de duivel zijn. Natuurlijk, er wordt binnen enkele subgenres verwezen naar het satanisme en occultisme, maar dit is juist bedoeld om aan te geven dat er méér is dan wat er al eeuwenlang voorgeschreven wordt door de dominante ideologie van de Westere cultuur. Het is maar wat de luisteraar erin terug hoort. Er wordt ook regelmatig beweerd dat heavy metal muziek bestemd is voor de iets minder intelligente medemens¹¹⁸, maar als ik zowel in mijn eigen omgeving kijk naar de metalfans als naar de personen die geïnterviewd zijn voor dit verklarende deel, dan kan er gezegd worden dat die mening niet echt meer opgaat voor alle heavy metalfans. Zo kunnen er meer van dit soort opvattingen vermeld worden. Of die meningen juist zijn, is nog maar de vraag.

Het doel van dit verklarende hoofdstuk is het nader toe lichten van de muziek en subcultuur van heavy metal aan de hand van literatuur, interviews en participerende observaties. Er zal geprobeerd worden om aan enkele van de motieven om naar heavy metal te luisteren uit te leggen. Misschien dat daardoor wel meer begrip opgebracht kan worden voor degenen die een voorkeur hebben voor heavy metal.

¹¹⁸ Van Noort: *Heavy Metal: Rebels en Religieus*, pagina 1

Keuzes en verantwoording

In het theoretische kader hebben een drietal begrippen een centrale plek ingenomen. De eerste term is de klassenverdeling uit de theorie van Bourdieu, om opgevolgd te worden door het begrip stijl zoals dat gehanteerd wordt door het CCCS. Het laatste centrale begrip binnen het theoretisch kader is verzet. De term verzet is eveneens door het CCCS behandeld. Door gebruik te maken van een specifieke stijl is mogelijk om een zekere mate van verzet tegen de dominante ideologie te uiten.

Aan de hand van de reeds besproken theorieën zal er onderzocht worden in hoeverre deze drie centrale begrippen van toepassing zijn op de subcultuur van heavy metal. Niet alleen Bourdieu, het CCCS en Wermuth zijn van belang voor dit verklarende onderzoek. Om de begrippen zo goed mogelijk toe te kunnen passen op heavy metal zal er ook gebruik gemaakt worden van andere literatuur, die heavy metal als specifiek onderwerp hebben, en enkele interviews met liefhebbers van het muziekgenre heavy metal. Door gebruik te maken van zowel literatuur als interviews kan er een duidelijk beeld gegeven worden van de eventuele verschillen en overeenkomsten tussen theorie en praktijk. De derde onderzoeksmethode die gebruikt is voor dit verklarende onderzoek is participerende observatie tijdens het jaarlijkse heavy metalfestival Dynamo Open Air. Door gebruik te maken van deze drie verschillende onderzoeksmethoden zal er geprobeerd worden een zo duidelijk en helder mogelijk beeld te geven wat betreft de redenen die van belang zijn voor het hebben van een voorkeur voor heavy metal.

De keuzes voor de begrippen klassenverdeling, stijl en verzet zijn vrij duidelijk. Dit zijn de drie termen die een grote rol hebben gespeeld in het eerdere theoretisch kader rondom smaakontwikkeling, subculturen en de popularisering van subculturen.

Volgens Bourdieu weten de klassen binnen de maatschappij zich te onderscheiden in hun verschillen in smaak. Wat betreft de voorkeur voor heavy metal, zal er niet alleen naar de oververtegenwoordiging van één sociaal-maatschappelijke groeperingen worden gekeken. Om een zo compleet mogelijk beeld te geven van de structuur binnen de heavy metalsubcultuur, zal er ook aandacht besteed worden aan de sekseverhoudingen, aan de meest voorkomende etnische groep en aan de leeftijdsgroep die het meest vertegenwoordigd is binnen de subcultuur van heavy metal.

De theorie rondom subculturen van het CCCS heeft als hoofdonderwerpen stijl en verzet. Voordat er aandacht besteed zal worden aan het verzet binnen heavy metal, zal er eerst onderzocht worden welke stijl van kracht is binnen de subcultuur rondom heavy metal. Zoals reeds is vermeld, is stijl volgens het CCCS niets anders dan hét middel voor leden van een subcultuur om zich te verzetten tegen de voor in hun ogen dominante ideologie.

Naast de theorieën van Bourdieu en het CCCS, is voor dit verklarende deel ook gebruik gemaakt van interviews met aan vijftal liefhebbers van heavy metal. Tijdens het Dynamo Open Airfestival is er een interview gedaan met drie fans die onder de categorie pubers vallen. Behalve het interview met deze jongeren, zijn er ook nog gesprekken gevoerd met een student en een meneer die al sinds het einde van de jaren zestig liefhebber zijn van heavy metal.

Er zijn echter niet alleen interviews gehouden met mensen die alleen maar heavy metalfan zijn. Om een duidelijk en compleet beeld te schetsen is er een gesprek gevoerd met de press promotor van 's werelds grootste en bekendste heavy metalplatenmaatschappij Roadrunner Records. René Dekker is verantwoordelijk voor de promotie in Nederland van de bij Roadrunner aangesloten heavy metalbands.

De gehouden interviews vormen samen een afgebakend geheel, waarin niet alleen de visie van de fans uit alle leeftijdscategorieën wordt weergegeven, maar ook de mening van de culturele industrie komt op deze manier aan bod. Door gebruik te maken van de combinatie van het theoretisch kader en de gehouden interviews kan er een duidelijk en helder beeld gegeven worden over de redenen voor het hebben van een voorkeur voor heavy metal en de bijbehorende subcultuur.

De structuur van de heavy metalsubcultuur

Volgens de Franse socioloog Bourdieu is het door gebruik te maken van verschillen in smaak mogelijk om de bevolking in drie groepen in te delen: de elite, de kleinburgerij en de arbeidersklasse. Elke sociaal-maatschappelijke groep binnen de samenleving heeft niet alleen eigen voorkeuren, maar heeft ook een geheel eigen habitus die voortvloeit uit de combinatie van economisch en cultureel kapitaal. Samen vormen de smaakoordelen, de habitus en de combinatie van het culturele en economische kapitaal de functie van het bevestigen van maatschappelijke verschillen binnen de maatschappij.

De klassenindeling van Bourdieu is echter niet meer van toepassing op de huidige samenleving. Sociaal-maatschappelijke klassen als de elite, de kleinburgerij en de arbeidersklasse hebben plaats gemaakt voor groepen die gebaseerd zijn op subculturen. Deze subculturen zijn gebaseerd op gemeenschappelijke factoren als opleiding, geslacht, etnische afkomst en smaakovereenkomsten. Hoewel de klassenindeling van Bourdieu gedateerd is, zal er in dit onderzoek echter wel gebruik gemaakt worden van een onderverdeling van de samenleving in sociale klassen. Gezien het feit dat heavy metal van oorsprong een subcultuur van de arbeidersjongeren uit de jaren zestig is en dat de geraadpleegde bronnen vooralsnog gebruik maken van onderverdeling in sociaal-economische groepen als de middenklasse en de arbeidersklasse, zal ook hier nadruk gelegd worden op de combinatie van sociaal en cultureel kapitaal waar Bourdieu over spreekt.

Heavy metal is aan het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw ontstaan als reactie van arbeidersjongeren op de uitsluitende jongerenbeweging van de hippies die afkomstig waren uit de middenklasse.¹¹⁹ De arbeidersjongeren hielden, in tegenstelling tot de hippies, zich niet bezig met het hervormen van de geaccepteerde normen en waarden binnen de samenleving. Over het algemeen werd er door de arbeidersjongeren met argusogen naar de hippiesubcultuur en de bijbehorende progressieve rock gekeken.¹²⁰ De voorkeur van de arbeidersjongeren lag juist bij muziek die minder gericht was op het leveren van kritiek op de maatschappij: heavy metal. Deze jongerenbeweging was niet alleen minder kritisch naar de samenleving toe, maar probeerde juist de nadruk te leggen op de tradities van de eigen klasse door middel van verheerlijking van de tradities die bij de arbeidersklasse hoorden.¹²¹

¹¹⁹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 32-33

¹²⁰ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 107

¹²¹ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 108

Wanneer er gekeken wordt naar de combinatie van cultureel en economisch kapitaal die van kracht is binnen de subcultuur van heavy metal, dan is het duidelijk dat het hier gaat om een groep jongeren die over het algemeen een laag cultureel kapitaal en een laag economisch kapitaal.¹²² Deze combinatie gaat hand in hand met de sociaal-maatschappelijke groep waar deze jongeren bij horen, namelijk de arbeidersklasse. Hierbij moet echter wel onthouden worden dat er altijd uitzonderingen zijn. Heavy metal is niet alleen voor en door jongeren uit de arbeidersklasse, ook jongeren uit de overige sociaal-maatschappelijke groeperingen voelen zich aangetrokken tot heavy metal.¹²³ Uit het onderzoek van Van Noort uit 1999 is echter wel gebleken dat er een bepaald verband bestaat tussen een specifieke muzikale voorkeur en achtergrond. Volgens Van Noort wordt de heavy metalsubcultuur oververtegenwoordigd door jongeren met een lage sociaal-economische status.¹²⁴

In eerste instantie voelden vooral de mannen en jongens binnen de arbeidersklasse zich aangetrokken tot heavy metal. Zowel binnen de subcultuur als binnen de muziek van heavy metal staat de viriliteit hoog in het vaandel. Dit is onder andere terug te vinden in de bezettingen van de bands, maar ook in de structuur van het publiek.¹²⁵ Hoewel de verheerlijking van het mannelijke aspect vandaag de dag nog steeds een belangrijke rol inneemt binnen de heavy metalsubcultuur, is er de laatste jaren wel degelijk sprake van een verandering. Met de komst van subgenres als alternative metal, glam en doom metal en gothic metal, is het aandeel vrouwen binnen zowel de bands als het publiek toegenomen.¹²⁶ Bij gothic- en doom metal wordt er regelmatig gebruik gemaakt van vrouwelijke vocalisten. Ook de muziek van deze subgenres is toegankelijker dan de overige stromingen binnen heavy metal. Deze toegankelijkheid heeft als gevolg dat meer dames zich tot heavy metal voelen aangetrokken.

Uit de onderzoeken van Tillekens (1993) en van Van Wel (1993) is echter wel gebleken dat vooral jongens een voorkeur hebben voor de hardere muzieksoorten als heavy metal. Bij beide onderzoeken is een aparte categorie waarbij het mannelijke geslacht oververtegenwoordigd is. Tillekens noemt deze groep in zijn onderzoek naar jongeren en popmuziek factor 5, wat getypeerd

¹²² Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 157

¹²³ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 180

¹²⁴ Van Noort: *Heavy Metal: Rebels en Religieus*, pagina 3

¹²⁵ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 103

¹²⁶ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 180

wordt als jongensmuziek. Degenen die binnen deze groep vallen hebben enerzijds een voorliefde voor heavy metal en symfonische rock en anderzijds een afkeer van discomuziek.¹²⁷ Ook uit het onderzoek van Van Wel is gebleken dat jongens oververtegenwoordigd zijn binnen de groep die omschreven wordt als de groep met een viriele culturele interesse. De muzikale voorkeur van de leden van de viriele culturele oriëntatie ligt eveneens bij heavy metal en symfonische rock.¹²⁸

Tot dusver kan er gezegd worden dat de liefhebbers van heavy metal over het algemeen gekenmerkt worden door een lage sociaal-economische status en dat vooral mannen en jongens zich tot heavy metal voelen aangetrokken. Naast deze twee karakteristieken is het ook een opvallend gegeven dat de heavy metalsubcultuur overwegend blank is.¹²⁹

In principe is heavy metal niets anders dan een reactie van de arbeidersjongeren, die uit blanke gezinnen kwamen, op de overige jongerenbewegingen uit de jaren zestig. Dat de heavy metalsubcultuur in eerste instantie voornamelijk gericht was op de blanke arbeidersjongeren, betekent echter niet dat andere groeperingen van deelname worden uitgesloten. Met de komst van onder andere cross-over en de multiculturele samenleving is heavy metal niet alleen meer aantrekkelijk voor blanke jongeren. Ook leden van andere etnische groeperingen beginnen naar heavy metal te luisteren en de talloze concerten en festivals te bezoeken. Dit verschijnsel is ook Roadrunner's press promotor René Dekker opgevallen:

“Het is wel opvallend dat er weinig buitenlanders rondlopen bij metalconcerten. Op de een of andere manier hebben zij niet de behoefte om naar concerten en festivals te gaan. Het is niet dat ze bang zijn om te komen of dat ze er te maken krijgen met discriminatie ofzo, ze genieten er liever thuis van. Hoewel de laatste tijd meer gekleurde mensen dan ooit aanwezig zijn op de festivals en concerten, zijn ze nog steeds op één hand te tellen.”

Hoewel dit aantal nog niet significant is, kan er echter wel gezegd worden dat de heavy metalsubcultuur onderhevig is aan de maatschappelijke veranderingen.

Het laatste aspect van de interne structuur van de heavy metalsubcultuur is leeftijd. Hoewel heavy metal begonnen is als jeugdcultuur, kan er geconstateerd worden dat deze typering vandaag de dag

¹²⁷ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 157

¹²⁸ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 159

¹²⁹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 111

niet meer opgaat. Wanneer het aankomt op heavy metal, dan kan er beter gesproken worden van een subcultuur. Door gebruik te maken van het begrip subcultuur in plaats van jeugdcultuur, wordt er geen onderscheid in leeftijd gemaakt.¹³⁰

Dit geldt namelijk ook voor heavy metal. Het hedendaagse heavy metalpubliek bestaat uit verschillende leeftijdsgroepen. Dit valt te verklaren door enerzijds de lange geschiedenis van heavy metal en anderzijds door de populariteit van zowel de klassieke en traditionele heavy metalbands als door de ontwikkeling van nieuwe subgenres. Tijdens een heavy metalfestival als Dynamo Open Air is te zien dat het publiek meer gedifferentieerd is dan ooit. Hoewel het merendeel van het publiek onder de categorie jongeren/adolescenten valt, zijn er ook hele gezinnen inclusief buggy's en luiertassen te zien, maar ook de wat oudere fans genieten zichtbaar tijdens een dergelijk festival van de bands en de sfeer.

“Op zich ligt de gemiddelde leeftijd nog altijd rond de 16, maar als je nu op een heavy metalfestival- of concert komt, dan zie je ook steeds vaker hele gezinnen verschijnen: de vaders komen voor de oude klassiekers, terwijl de kids uit hun dak gaan bij de nieuwe bands. Het is niet meer dan het delen van een gemeenschappelijke interesse”, zegt René Dekker

Al met al kan er met enige mate van zekerheid gezegd worden dat heavy metal van jeugdcultuur getransformeerd is naar een op zichzelf staande subcultuur.

¹³⁰ Wermuth: *No Sell Out. De Popularisering van een Subcultuur*, pagina 12

De stijlkenmerken van de heavy metalsubcultuur

In de algemene inleiding in heavy metal is reeds uitgelegd dat de heavy metalmuziek een aantal specifieke kenmerken heeft. Zo is de centrale rol weggelegd voor de gitaar, maar ook het samenspel met de overige muzikanten en de zanger hebben te maken met enige conventies. Niet alleen de muziek heeft te maken met bepaalde stijlregels om binnen het muziekgenre heavy metal te vallen, ook het uiterlijke vertoon wat bij de heavy metalsubcultuur hoort is gebonden aan een bepaalde stijl.

De stijl van heavy metal heeft een aantal verschillende functies. Ten eerste wordt stijl ingezet om onderscheid te maken tussen de heavy metalsubcultuur en de overige subculturen die actief zijn binnen de samenleving:

“Door mij aan te sluiten bij de buitenbeentjes van de school die naar heavy metal luisterden kon ik tenminste mijn eigen identiteit ontwikkelen. Als je alleen maar keek naar het uiterlijk van medescholieren dan wist je meteen wie er wel en wie er niet bij de metalgroep hoorde”, aldus Gerrit Rijken (21 jaar).

Dit verzetten tegen de naaste omgeving geldt echter niet alleen voor de jongste generatie heavy metalfans, ook René Dekker (begin 30) was in zijn jonge jaren druk bezig met het uitlokken van reacties:

“Ik voelde me altijd al anders dan de rest. Als het geen metalfans waren, dan ging ik er niet mee om. Toen was het luisteren naar heavy metal de perfecte manier om je af te zetten tegen de rest en om je als groep te profileren.”

Uit de woorden van deze student Geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam valt op te maken dat de stijl van heavy metal voor samenhang onder de heavy metalfans zorgt.

De tweede reden voor de aantrekkelijkheid van de specifieke stijl van heavy metal is om te shockeren. Ook Gerrit was in zijn jonge jaren druk bezig met het provoceren van zijn naaste omgeving:

“In principe vonden mijn ouders het wel oké dat ik naar heavy metal luisterde, maar ik moest echt niet aankomen met shirts waar lijken en schedels op stonden. Dat

konden mijn ouders niet waarderen, zij vonden dat hele imago wat bij heavy metal hoort alleen maar gezeik.”

Wanneer het aankomt op de presentatie van de heavy metalsubcultuur in de openbare ruimte, dan zijn er een aantal karakteristieken die de boventoon voeren. Één van de makkelijkste manieren voor een fan om mee te gaan in de heavy metalstijl is door middel van kleding.

De basis die ten grondslag ligt aan kleding van de heavy metalsubcultuur is de bikerbeweging uit de jaren zestig.¹³¹ Veel voorkomende kledingstukken zijn de zwarte broeken die ofwel uit leer zijn opgetrokken ofwel gemaakt zijn van spijkerstof. Ook de bijbehorende jaszjes zijn van dezelfde materialen gemaakt.¹³² In de jaren tachtig was het gebruikelijk dat de jassen en eventueel ook de broeken werden opgesierd met emblemen van de favoriete heavy metalbands. Tegenwoordig komt dit gebruik van patches nog steeds voor, hoewel ze nu eerder op rugzakken worden genaaid. Naast de zwarte broeken en jassen, zijn ook de shirts die gedragen worden overwegend zwart van kleur. De shirts zijn over het algemeen voorzien van bandlogo's en bijbehorende aspecten als tourdata en afbeeldingen.¹³³

Niet alleen de kleding van de heavy metalsubcultuur heeft te maken met enige regels, dit geldt echter ook voor de accessoires die regelmatig terugkomen in het modebeeld binnen de heavy metal. De meest voorkomende accessoires zijn sieraden en tatoeages.

De sieraden variëren van riemen, kettingen en ringen tot speldjes en studs. Bij de sieraden komen, net als bij de shirts en patches, vaak de logo's en namen van heavy metalbands terug. Daarnaast komen schedels, zwaarden, Keltische en Germaanse symbolen en draken veel voor. Andere veelvuldig gebruikte accessoires zijn de studs.¹³⁴ Dit zijn roestvrijstalen pinnen die bevestigd zijn op onder andere leren armbanden en leren riemen. Vooral binnen de black metal wordt er volop gebruik gemaakt van studs: die zijn niet alleen bevestigd op riemen, maar ook op laarzen en broeken.

“Wij dragen vooral pinbanden en studs omdat we het mooi vinden. Wat anderen ervan vinden interesseert ons niet. Wij weten ook wel dat niet iedereen pinbanden draagt, wij doen het ook omdat het bij heavy metal hoort.”

¹³¹ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 127

¹³² Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 127

¹³³ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 127-128

¹³⁴ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 128

-Mitch, Tess en Aline-

Onder de tatoeages zijn over het algemeen dezelfde thema's terug te vinden als bij de sieraden. Ook hier wordt vaak gebruik gemaakt van Keltische symbolen, geraamtes en mythische figuren. De meest voorkomende plek voor een tatoeage is de bovenarm: wanneer er een shirt wordt gedragen dan is de tatoeage goed te zien. Volgens sociologe Weinstein kan een tatoeage het beste gezien worden als een teken van loyaliteit naar de heavy metalsubcultuur toe: het gaat immers om een permanente afbeelding.¹³⁵

Het laatste maar meest belangrijke kenmerk van een heavy metalfan is sinds jaar en dag het lange haar. Momenteel wordt het haar binnen metal niet op een speciale manier gedragen, als het maar lang is dan is het goed.

“Mensen blijven je toch zien als langharig werkschuw tuig”

-René Dekker-

Door de jaren heen heeft de haardracht verschillende coupes gekend. Aan het einde van de jaren zeventig hadden veel metalfans het haar van achter lang met aan de voorkant een pony, terwijl de jaren tachtig bekend stonden op de zogenaamde matjes in de nek. Dit houdt in dat de bovenkant van het haar kort geknipt was en de achterkant lang werd gelaten.¹³⁶ In de jaren tachtig was er met de komst van glam ook een heel andere manier van haardracht te zien. Door middel van touperen en vele bussen haarlak werd het haar een grote bos haar met veel volume getransformeerd. Voor bands als Bon Jovi en de oude Guns N' Roses waren deze “poedelkapsels” een handelsmerk geworden. Sinds de jaren negentig wordt er echter niet veel uitgehaald met het haar. Het is gewoon lang, maar wel verzorgd.

¹³⁵ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 129

¹³⁶ Ter Bogt e.a.: *Wilde Jaren: Een Eeuw Jeugdcultuur*, pagina 129

De rebellie van de heavy metalsubcultuur

In de theorie van het CCCS is naar voren gekomen dat subculturen gebruik maken van een bij hen passende stijl om zich te verzetten tegen de algemeen aanvaarde normen en waarden die gelden binnen de samenleving. Aangezien er sprake is van een subcultuur rondom de muziekstroming heavy metal en er gebruik wordt gemaakt van een bepaalde stijl, dient er ook een zekere mate van verzet zichtbaar te zijn binnen de heavy metalsubcultuur.

Uit de algemene inleiding in de heavy metal is gebleken dat het ontstaan van heavy metal een reactie is geweest op de uitsluitende jongerenbewegingen uit de jaren zestig van de vorige eeuw. Hoewel heavy metal gezien kan worden als een hybride subcultuur, is het kenmerkend voor de heavy metalsubcultuur dat de conventies uit de jaren zestig doorbroken werden.¹³⁷ Jos Jansen (45 jaar) beschrijft de beginjaren van heavy metal als volgt:

“ Bij heavy metal gaat het om pure gevoelens, om individuele gevoelens. Wij gingen niet op de in massa, wij wilden een eigen identiteit hebben. Eindelijk kregen we het gevoel dat we werden vrij gelaten. Rondom heavy metal hing de sfeer dat alles kon en mocht, niets was raar of gek. Voor ons voelde de komst van heavy metal als gerechtigheid voor het individu.”

Dit verzet heeft zich gedurende de ontwikkeling van heavy metal voortgezet. Heavy metal verzet zich niet alleen tegen de dominante ideologie in de samenleving maar ook tegen alle voorgaande muziekgenres en tegen het corporatisme van de muziekindustrie.¹³⁸

“Heavy metal is voor mij een manier om mij af te zetten tegen de algehele maatschappij, tegen de politiek waar ik het niet eens mee ben en tegen het geld en het materialisme waar deze wereld om draait.”

-Jos Jansen-

Om dit te verzet waarneembaar te maken, wordt er binnen de heavy metal niet alleen gebruik gemaakt van de visuele dimensie, maar ook van de auditieve en verbale dimensie. In de visuele dimensie wordt het verzet geuit door gebruik te maken van bijvoorbeeld schedels op shirt, in sieraden en in tatoeages, terwijl de rebellie van heavy metal in de auditieve dimensie tot uiting komt in de hard- en snelheid van de muziek. De verbale dimensie vervult de belangrijkste rol

¹³⁷ Weinstein: *Heavy Metal, A Cultural Sociology*, pagina 18

¹³⁸ Blake & John: *The World According To Heavy Metal*, pagina 18

binnen het verzet tegen de dominante ideologie. In de bandnamen en in de teksten zijn regelmatig verwijzingen naar het verzet tegen de algemeen geldende normen en waarden terug te vinden.

Een voorkeur hebben voor heavy metal is voor de meeste liefhebbers van heavy metal een drijfveer om onderdeel te zijn van deze subcultuur.

“Doordat je metalfan bent, kan je tenminste je eigen mening uiten. Zeker als het gaat om het gedrag van onze leeftijdsgenootjes. Wij weigeren mee te doen met de laatste mode en trekken ons daarbij niets aan van de soms negatieve reacties die wij krijgen op de muziek waar wij naar luisteren”, aldus Mitch (13), Tess (13) en Aline (16).

Dit geldt echter niet alleen voor de jongste generatie metalfans. Ook voor René Dekker, press promotor van Roadrunner Records, is heavy metal in eerste instantie het middel geweest om zich te verzetten tegen zijn naaste omgeving:

“Mijn ouders hielden niet van de herrie waar ik naar luisterde. Voor mij werd dat dus de reden om juist naar heavy metal te blijven luisteren.”

Er kan aan hand van de interviews met de heavy metalfans en uit de gebruikte literatuur dus met zekerheid gezegd worden dat de heavy metalsubcultuur zich daadwerkelijk bezighoudt met verzet. Of het nu gaat om de normen en waarden van de naaste omgeving waar de metalfans zich tegen verzetten of om verzet tegen de dominante ideologie van de samenleving, de heavy metalsubcultuur maakt gebruik van een specifieke stijl om zich te profileren en af te zetten.

Deelconclusie

In dit verklarende onderzoek is geprobeerd de subcultuur van de muziekstroming heavy metal nader toe te lichten. Aan de hand van de drie centrale begrippen klassenverdeling, stijl en verzet is er getracht een helder en duidelijk beeld te schetsen van zowel de interne structuur van de heavy metalsubcultuur als van de gehanteerde stijlvormen die gebruikt worden om te rebelleren tegen de dominante ideologie van de samenleving.

De interne structuur van de heavy metalsubcultuur bestaat uit vier aspecten. Ten eerste is er gekeken in hoeverre er sprake is van een oververtegenwoordiging van één van drie sociaal-maatschappelijke groeperingen. Uit diverse onderzoeken en aanvullende literatuur is gebleken dat de jongeren uit de arbeidersklasse zich het meest tot heavy metal voelen aangetrokken. Dit heeft te maken met zowel de oorsprong van heavy metal als met de lage sociaal-economische status die vaak voorkomt onder de heavy metal fans.

Het tweede aspect dat van de interne structuur van de heavy metalsubcultuur onderzocht is, is de seksuele verhouding. Binnen zowel het publiek als binnen de bands is het een opvallend gegeven dat het merendeel uit het mannelijke geslacht bestaat. Hoewel er de laatste jaren een verandering zichtbaar is, blijkt uit de onderzoeken van Tillekens en van Van Wel dat heavy metal voornamelijk voorbehouden blijft aan mannen en jongens.

Na de oververtegenwoordiging van de arbeidersklasse en de seksuele verhoudingen, is er gekeken naar de etniciteit binnen de heavy metalsubcultuur. Het heavy metalpubliek is niet alleen overwegend mannelijk, maar ook van autochtone afkomst. De belangrijkste reden voor de dominantie van het blanke ras, is dat heavy metal in eerste instantie voor en door de blanke arbeidersjongeren was bestemd. Door de komst van de multiculturele samenleving en de ontwikkeling van subgenres als cross-over waarin invloeden uit andere culturen en muziekstromingen te horen zijn, is het publiek in de laatste tien jaar gedifferentieerder dan ooit geworden.

Tenslotte is er gekeken naar de leeftijdsgroepen binnen de subcultuur van heavy metal. Uit participerend veldonderzoek op Dynamo Open Air is gebleken dat heavy metal te maken heeft gehad met één belangrijke ontwikkeling. Hoewel heavy metal begonnen is als jeugdcultuur, kan er vandaag de dag gezegd worden dat die term niet meer van toepassing is. Aangezien het publiek op Dynamo Open Air uit vele verschillende leeftijden bestaat, kan men beter het begrip subcultuur hanteren voor heavy metal.

Het tweede centrale begrip dat uit het theoretisch kader is gelicht, is stijl. Binnen de subcultuur van heavy metal heeft stijl een tweeledige functie. Ten eerste wordt er gebruik gemaakt van een specifieke stijl om een onderscheid te kunnen maken tussen de heavy metalfans en de overige subculturen uit de samenleving. Daarnaast wordt de heavy metalstijl gebruikt om de medemens te shockeren.

De stijl van de heavy metalsubcultuur is zichtbaar op een drietal terreinen, namelijk op het gebied van kleding, van accessoires en uiteraard op het gebied van haardracht. Door gebruik te maken van veel zwarte kleding die opgesierd wordt door enerzijds patches en studs en anderzijds bandlogo's en afbeeldingen van schedels, skeletten en andere macabere zaken weten de heavy metalfans keer op keer de omgeving te provoceren. De lange haren die gebruikelijk zijn onder zowel de mannelijke als vrouwelijke heavy metalfans kunnen niet anders gezien worden dan een decennia-oude traditie binnen de subcultuur van heavy metal.

Het laatste en derde aspect dat in dit verklarende hoofdstuk behandeld is, is het begrip verzet. Zoals al eerder door het CCCS vermeld is, gebruiken subculturen een specifieke stijl om zich te verzetten tegen de dominante ideologie van de samenleving. De heavy metalsubcultuur verzet zich echter niet alleen tegen de algemeen aanvaarde normen en waarden in de maatschappij, maar ook tegen uitsluitende jongerenbewegingen, tegen het corporatisme van de muziekindustrie en tegen de voorgaande muziekgenres. Dit verzet is terug te vinden op drie verschillende terreinen, te weten de auditieve dimensie, de visuele dimensie en de verbale dimensie.

Deep Silent Complete

Heavy metal kan gezien worden als een muziekgenre dat, sinds het ontstaan ervan aan het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw, te maken heeft met een constante ontwikkeling. Deze ontwikkeling is niet alleen zichtbaar binnen het muziekgenre zelf door de differentiëring van de subgenres, maar ook binnen de subcultuur van heavy metal zijn de nodige veranderingen op het gebied van onder andere sekseverhoudingen en etniciteit te bespeuren.

Wat betreft de populariteit van heavy metal in Nederland is er, door gebrek aan aandacht, voor alsnog geen wetenschappelijk onderzoek gedaan. Op het gebied van de subcultuur die onlosmakelijk verbonden is met de controversiële muziekstijl heavy metal is dit echter niet het geval. In diverse boeken en onderzoeken naar jeugdculturen is er weliswaar aandacht besteed aan deze subcultuur, maar van een duidelijke analyse van de heavy metalsubcultuur ontbreekt meestal. In deze Nederlandse onderzoeken gaat de aandacht voornamelijk uit naar slechts een beschrijving van de liefhebbers en de uiterlijke kenmerken. Er wordt niet verder onderzocht hoe de stijl, de interne structuur en de rebellie zich verhouden met eerdere onderzoeken naar jeugdculturen.

In tegenstelling tot de hieraan voorafgaande beschrijvingen en onderzoeken naar de heavy metalsubcultuur in Nederland, is er in dit onderzoek getracht een duidelijk en helder beeld te geven van het onbekende gebied van de populariteit van heavy metal in Nederland. Daarnaast is er aandacht besteed van de subcultuur van heavy metal. Hierin komt niet alleen een beschrijving aan bod van de heavy metalsubcultuur, maar ook is er geprobeerd een analyse te geven van de belangrijkste factoren die een rol spelen bij de aantrekkingskracht van heavy metal. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt dan ook als volgt:

“In hoeverre kan er gesproken worden van een terugkerende populariteit van heavy metal in de periode 1988-2003 en welke factoren zijn er aan te voeren voor de aantrekkingskracht van heavy metal?”

Om de tweeledige hoofdvraag zo goed mogelijk te kunnen beantwoorden zijn er een aantal deelvragen opgesteld die enerzijds van toepassing zijn op de populariteit van heavy metal en

anderzijds op de aantrekkingskracht van heavy metal. De beantwoording van de deelvragen dienen als leidraad voor een helder overzicht van de positie die de muziekstroming heavy metal inneemt binnen Nederland.

In het theoretisch kader is er gekeken naar de theorieën van Bourdieu, het CCCS en Wermuth. Aan de hand van deze drie theorieën is een raamwerk gemaakt om een duidelijk beeld te schetsen van heavy metal als sociologisch verschijnsel.

In de theorie van Bourdieu wordt nadruk gelegd op de ontwikkeling van smaak. De belangrijkste factoren die een rol spelen bij de ontwikkeling van smaak zijn de habitus, het economisch kapitaal en het cultureel kapitaal. Door combinaties te maken van deze elementen, wordt het mogelijk om het sociaal-maatschappelijk veld in te delen in verschillende groepen, namelijk de elite, de middenklasse en de arbeidersklasse. Hoewel deze klassenindeling niet meer gehanteerd wordt binnen de huidige samenleving, kan er echter wel gezegd worden dat er sprake is van een onderverdeling in groepen. Vandaag de dag wordt er eerder gesproken van een indeling op basis van subculturen die gebaseerd is op de onderlinge verschillen en overeenkomsten in smaak. Aangezien de heavy metalsubcultuur een reactie is van arbeidersjongeren op de uitsluitende subculturen van de jongeren uit de middenklasse, wordt in dit onderzoek echter wel aandacht besteed aan de klassenverdeling op basis van smaak zoals Bourdieu dat omschrijft.

De theorie van Bourdieu is toegepast op twee onderzoeken waarin jongeren centraal staan. Uit de onderzoeken van Tillekens en van Van Wel is gebleken dat de combinatie van de habitus, het economisch kapitaal en het cultureel kapitaal ook van toepassing zijn op de ontwikkeling van de smaakvoorkeuren van jongeren. Uit de onderzoeken van Tillekens en van Van Wel gebleken dat, naast de centrale begrippen uit het werk van Bourdieu, ook de smaakvoorkeuren van vrienden en familieleden een belangrijke rol spelen in de smaakontwikkeling van jongeren.

Het resultaat van de specifieke ontwikkeling van smaak is het ontstaan van een bepaalde stijl. Het begrip stijl en het daaruit voortkomende verzet nemen een centrale plek in binnen de onderzoeken van het CCCS. Het thema stijl speelt een belangrijke rol bij het ontstaan van subculturen.

Het doel van een subcultuur is het uitoefenen van een bepaalde mate van verzet tegen de dominante ideologie binnen de samenleving. Het verzet van een subcultuur richt zich op twee

verschillende terreinen: ten eerste verzetten de leden van een subcultuur zich tegen de eerdere generaties. Daarnaast maken jongeren gebruik van een subcultuur om zich te onderscheiden van hun leeftijdsgenoten. Door een specifieke stijl in te zetten, proberen de jongeren de vanzelfsprekendheden binnen de dominante ideologie te doorbreken om hun eigen specifieke standpunten op de kaart te zetten.

Niet alleen het CCCS spreekt van stijl, ook Wermuth gebruikt dit begrip als één van de belangrijkste aandachtspunten binnen haar onderzoek naar de popularisering van de hiphopsubcultuur. Om de popularisering van hiphop zo goed mogelijk te kunnen onderzoeken, maakt Wermuth gebruik van zeven centrale concepten. Ten eerste spreekt Wermuth van stijl en kwaliteit. Deze concepten zijn voornamelijk van betrekking op de alleen de muziek die bij de subcultuur hoort. Hier tegenover staan de centrale concepten ethniciteit, sekseverhoudingen en afwijkend gedrag. Deze drie concepten worden door Wermuth gebruikt om de interne structuur van de hiphopsubcultuur nader toe te lichten en te analyseren. De laatste centrale concepten zijn de omringende nationale cultuur en de popularisering van hiphop. Deze twee concepten zijn enerzijds van toepassing op de hiphopmuziek en anderzijds op de subcultuur van hiphop.

De zeven centrale concepten zijn van toepassing op de drie onderzoeksvelden van No Sell Out: de sociale en esthetische productie, de materiële productie en de consumptieve praktijken binnen de subcultuur van het muziekgenre hiphop.

In navolging van Wermuth, is er onderzoek gedaan naar de popularisering van de muziekstroming heavy metal. Aan de hand van drie onderzoeksterreinen -Pinkpop, Popmagazine Oor en Top 40- is gekeken in hoeverre er daadwerkelijk gesproken kan worden van popularisering van heavy metal in de periode 1988-2003.

Uit de resultaten van het onderzoeksgebied Pinkpop valt te concluderen dat er binnen de programmering van dit jaarlijks terugkerende festival grote verschillen voorkomen in de onderzoeksperiode. Niet alleen de absolute aantallen geven een hoge mate van diversiteit weer, aan de hand van de percentages en de standaarddeviatie is eveneens een grote verscheidenheid te zien in de programmering van Pinkpop. Er kan in het geval van Pinkpop gezegd worden dat het aantal geprogrammeerde heavy metalbands een zekere golfbeweging vertoont met pieken en dalen.

Na het onderzoek naar de programmering van Pinkpop, is er gekeken naar de mate van aandacht voor heavy metalbands in de recensiepagina's van popmagazine Oor. De resultaten uit het kwantitatieve onderzoek naar Oor toont aan dat heavy metal drie hoogtepunten kent wat betreft de aandacht. Tegenover de hoogtepunten in 1992-1993, 1999 en 2001 staat een gelijk aantal dieptepunten in 1988, 1994 en in 1998. Net als het onderzoek naar Pinkpop, valt er uit het recensieonderzoek in Oor te concluderen dat heavy metal enerzijds te maken heeft een hoge mate van variatie in de aandacht en anderzijds ten allen tijde kan rekenen op een zekere mate van aandacht in het tweewekelijkse popmagazine Oor.

Het laatste en derde onderzoeksgebied is de Top 40. Ook hier is een tendens te zien in de populariteit van heavy metal in Nederland. Uit zowel de absolute als de geprocenteerde cijfers kan er geconcludeerd worden dat de populariteit van heavy metal hoogte- en dieptepunten kent. De tendens binnen de Top 40 is minder grillig dan die van Pinkpop en Oor. In de Top 40 is de eerste climax te zien in de jaren 1991-1993, om vervolgens afgewisseld te worden door een daling in de periode 1995-1999. In 2000 is er wederom een stijging te bespeuren; deze maakt echter plaats voor een dieptepunt in 2001. Vanaf 2002 is er een voorlopig stijgende lijn te zien in de populariteit van heavy metal in de Top 40.

Kort gezegd laten de onderzoeksterreinen Pinkpop, Popmagazine Oor en Top 40 een golfbeweging zien in de populariteit van heavy metal in Nederland in de periode 1988-2003. Deze tendens kan aan de ene kant verklaard worden door de komst van nieuwe muziekgenres als house en r'n'b, waarbij heavy metal het onderspit heeft gedolven en aan de andere kant door de ontwikkeling van nieuwe subgenres binnen heavy metal. Door de komst van grunge aan het begin van de jaren negentig en de opkomst van gothic metal en nu-metal aan het begin van het nieuwe millennium kende de populariteit van heavy metal een opleving.

Het hier uitgevoerde onderzoek geeft slechts aan dat de wisselende populariteit van heavy metal veroorzaakt wordt door de komst van nieuwe genres binnen heavy metal zelf en de popmuziek in het geheel. Wanneer het onderzoek meer uitgebreid zou zijn, dan ligt het voor de hand om te zeggen dat de populariteit van heavy metal met meer factoren te maken heeft dan alleen de komst van nieuwe (sub)genres. Er zou bijvoorbeeld aandacht besteed kunnen worden aan de

veranderingen binnen de muziekindustrie op het gebied van marketing, productie en distributie ten opzichte van heavy metal. Ook de veranderingen binnen het consumentengedrag door de komst van nieuwe ICTproducten als het Internet en de MP3 zouden onderzocht kunnen worden met betrekking tot de terugkerende populariteit van heavy metal. Dit onderzoek geeft dan ook geen compleet beeld over de positie van heavy metal binnen het geheel van de popmuziek, maar kan het beste gezien worden als een eerste stap naar meer openheid en duidelijkheid rondom de populariteit van heavy metal.

In het verklarende onderzoek zijn drie centrale begrippen -interne structuur, stijl en verzet- uit het theoretisch kader gelicht om toe te passen op de subcultuur van heavy metal. Doordat het kwantitatieve onderzoek heeft laten zien dat heavy metal te maken heeft met een zekere constante mate van populariteit binnen de onderzoeksperiode 1988-2003, is er in het verklarende onderzoek slechts aandacht besteed aan de blijvende factoren die een rol spelen binnen de aantrekkingskracht van het muziekgenre heavy metal.

Uit de interne structuur van de heavy metalsubcultuur is gebleken dat er sprake is van een geheel eigennuttige opbouw. Onderzoek geeft aan dat er binnen de subcultuur van heavy metal een oververtegenwoordiging is van mensen uit de lage sociaal-economische klasse van de arbeiders. Daarnaast is het een opvallend gegeven dat het aandeel mannen groter is dan die van het vrouwelijke geslacht binnen de heavy metalsubcultuur. Wanneer er naar de ethniciteit wordt gekeken, dan kan er gezegd worden dat vooral autochtonen zich aangetrokken voelen tot heavy metal. Deze drie kenmerken zijn te herleiden naar de oorsprong van de heavy metal subcultuur onder de blanke arbeidersjongens aan het einde van de jaren zestig.

Het laatste aandachtspunt binnen de interne structuur van de heavy metalsubcultuur is de leeftijdsopbouw. Hoewel het er in eerste instantie op lijkt dat vooral adolescenten zich tot deze muziekstroming voelen aangetrokken, kan er wel degelijk gezegd worden dat dat slechts een illusie is. Uit participierend veldonderzoek is namelijk gebleken dat de leeftijd binnen de heavy metalsubcultuur momenteel varieert van 12 jaar tot halverwege de 40.

Vervolgens is er onderzocht in hoeverre stijl binnen de heavy metalsubcultuur wordt ingezet. Stijl wordt in deze subcultuur voor twee doeleinden gebruikt. Ten eerste wordt een bepaalde stijl ingezet om een onderscheid aan te geven tussen de heavy metalsubcultuur en de overige

subculturen binnen de Nederlandse samenleving. De tweede reden voor het gebruik van de specifieke heavy metalstijl is uitlokken van reacties. Door gebruik te maken van een uiterlijke stijl, die tot uiting komt op het gebied van kleding, accessoires en haardracht, proberen de heavy metal fans de naaste omgeving te shockeren. De uiterlijke stijl van heavy metal kenmerkt zich door het gebruik van onder andere het gebruik van bandlogo's, associaties met macabere onderwerpen als dood en verderf en door een voorkeur voor oude culturen die het beste omschreven kunnen worden als heidens.

Het laatste begrip uit het theoretisch kader dat nader toe gelicht wordt is het verzet dat geuit wordt door de leden van de heavy metalsubcultuur. Uit het verklarende onderzoek is gebleken dat het verzet binnen heavy metal terug te vinden zijn in de auditieve dimensie, in de verbale dimensie en in de visuele dimensie. In tegenstelling tot andere muziekgenres weet heavy metal binnen de auditieve dimensie te kenmerken door de hardheid en de snelheid van de muziek. Het verzet binnen de verbale en de visuele dimensie van heavy metal komt voornamelijk tot uiting in zowel de gehanteerde thema's binnen de teksten en bandnamen als in de presentatie van de heavy metalsubcultuur in de openbare ruimte. Het verzet dat geuit wordt op deze drie gebieden richt zich op zowel de dominante ideologie van de samenleving en op de overige (uitsluitende) subculturen, als op het corporatisme van de muziekindustrie en voorgaande muziekgenres.

Uit het verklarende onderzoek is gebleken dat de heavy metalsubcultuur te maken heeft met een aantal constante factoren. De interne structuur geeft aan dat de subcultuur van heavy metal te maken heeft met een zekere verschijningsvorm. Het is echter wel mogelijk om de heersende conventies binnen de heavy metalsubcultuur te doorbreken. Zo is heavy metal niet alleen meer bedoeld voor jonge blanke mannen die afkomstig zijn uit de arbeidersklasse, maar wordt de opbouw van het heavy metalpubliek langzaamaan gedifferentiëerder op de gebieden van oververtegenwoordiging uit één van de sociaal-maatschappelijke groepen, sekseverhoudingen, ethniciteit en leeftijd. Ook binnen de heavy metalsubcultuur zijn de aspecten stijl en verzet onlosmakelijk met elkaar verbonden. De stijl van heavy metal kenmerkt zich door een voorkeur voor shockerende elementen. Dit shockerende aspect heeft als belangrijkste doel om enerzijds een onderscheidend karakter te verkrijgen en anderzijds om de dominante ideologie te doorbreken.

Bij zowel gebrek aan literatuur die zich richt op de factoren die van niet-blijvende aard zijn, als door een tekort aan tijd is het niet mogelijk geweest om ook aandacht te besteden aan de aspecten die slechts tijdelijk van belang zijn voor de aantrekkingskracht van heavy metal. Zo zou er onderzocht kunnen worden wat de invloed is van de veranderingen binnen de samenleving op het gebied van politiek en economie in verhouding met het hebben van een voorliefde voor heavy metal. Daarnaast zou onderzocht kunnen worden in hoeverre de emancipatie van emoties en de behoefte aan rituelen een rol spelen.

Aan de hand van de bovenstaande beantwoording van de deelvragen, is het mogelijk om een antwoord te formuleren op de vraag wat enerzijds de positie van heavy metal is binnen het geheel van de popmuziek en anderzijds welke elementen van belang zijn bij het hebben van een voorkeur voor de heavy metalsubcultuur.

Het eerste aspect van de hoofdvraag is gericht op de terugkerende populariteit van heavy metal in Nederland gedurende de periode 1988-2003. Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de populariteit van heavy metal inderdaad te maken heeft een hoogtepunt dat elke tien jaar voorkomt. Het eerste hoogtepunt binnen de onderzoeksperiode is terug te vinden in 1993, in het nieuwe millennium is er in het jaar 2003 een voorlopig nieuwe climax te zien.

Wanneer er gekeken wordt naar de factoren die van belang zijn voor de aantrekkingskracht van heavy metal, dan kan met zekerheid gezegd worden dat de begrippen stijl en verzet hierin een overtuigende rol spelen. Uit de gehouden interviews valt af te leiden dat het shockerende karakter van de heavy metalsubcultuur en de rebellie die hier ten grondslag ligt in eerste instantie de belangrijkste redenen zijn om daadwerkelijk onderdeel uit willen maken van de subcultuur rondom heavy metal.

Kortom, de vraag of de populariteit van heavy metal te maken heeft met een terugkerende populariteit kan positief worden beantwoord. Heavy metal heeft inderdaad te maken met een terugkerende populariteit in de periode 1988-2003. Daarnaast kan de aantrekkingskracht van heavy metal verklaard worden door het eigzinnige karakter op het gebied van de interne structuur, de stijl en het verzet van heavy metal en de bijbehorende subcultuur.

Dit onderzoek heeft slechts 16 jaar bekeken in de ruim 35 jaar dat heavy metal nu bestaat binnen de popmuziek. Doordat er slechts gekeken is naar de periode 1988-2003, kan er gezegd worden dat er ontwikkelingen en veranderingen hebben plaatsgevonden die niet aan de orde zijn gekomen in dit onderzoek naar heavy metal in Nederland. Dit onderzoek geeft daarom geen compleet beeld van de positie van heavy metal zelf en de daarmee verbonden subcultuur. Hier is slechts aandacht besteed aan de ontwikkelingen binnen de popmuziek en de constante factoren die van belang zijn bij de aantrekkingskracht van heavy metal. Dit onderzoek kan dan ook het beste omschreven worden als een eerste stap in de verdere analyses van de populariteit van heavy metal in Nederland.

Aangezien heavy metal één van de weinige muziekgenres is die na ruim 35 jaar die nog steeds bestaat en zich nog steeds ontwikkelt, is het nodig dat er meer onderzoek wordt gedaan naar dit controversiële muziekgenre. De geschiedenis heeft ons al geleerd dat heavy metal een belangrijke rol inneemt binnen de popmuziek. Redenen genoeg om heavy metal eens op te vatten als een unieke stroming en subcultuur en nader te onderzoeken en te analyseren. Want heavy metal was er in de vorige eeuw, is er nog steeds in het nieuwe millennium en zal altijd blijven bestaan!

*Destructive Selection***Literatuur**

- ✓ *Blake, J. en John, A.* *The World According To Heavy Metal*
Michael O' Mara Books, London 2002
- ✓ *Bogt, T. ter* *One, Two, Three, Four: Popmuziek, Jeugdcultuur en Stijl*
Uitgeverij Lemma BV, Utrecht, 1997
- ✓ *Bogt, T. ter en Hibbel, B.* *Wilde Jaren: Een eeuw Jeugdcultuur,*
Uitgeverij LEMMA BV, Utrecht 2000
- ✓ *Pierre Bourdieu* *Opstellen over Smaak, Habitus en het Veldbegrip*
Van Gennep, Amsterdam, 1989
- ✓ *Cramer, P* *De Duivel in Vermomming: zeven essays over popmuziek*
Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 1994
- ✓ *Evers, P. en Adrichem, P. van* *25 jaar Pinkpop: Oor speciaal jubileumboek*
Bonaventura, Amsterdam, 1994
- ✓ *Janssen, J.* *Jeugdcultuur: een actuele geschiedenis*
De Tijdstroom, Utrecht, 1994
- ✓ *Hall, S. en Jefferson, T.* *Resistance through Rituals: Youth Subcultures in post-war Britain*
Hutchinson Publishing Group, London, 1976
- ✓ *Miller, D.S.* *Youth, Popular Music and Cultural Controversy: The Case of Heavy Metal*
University of Texas, Austin, 1988
- ✓ *Moynihan, M en Søderlind, D.* *Lords of Chaos: the Bloody Rise of the Satanic Heavy Metal Underground*
Feral House, Venice, 1998
- ✓ *Noort, W. van* *Heavy Metal: Rebels en Religieus*
http://www.icce.rug.nl/~soundscapes/VOLUME02/Heavy_Metal.html 1999
- ✓ *Oor* *Eerste Nederlandse Popencyclopedie 2004*

- 14^e editie, uitgave van NTG BV 2004
- ✓ *Tillekens, G.* *Het Patroon van de Popmuziek: de Vier Dimensies van Jeugdstijlen*
Sociologische Gids 1993, nummer 2, 177-195
 - ✓ *Weinstein, D.* *Heavy Metal: a Cultural Sociology*
Lexington Books, New York, 1991
 - ✓ *Wel, F. van* *Een Cultuurkloof tussen Generaties? Cultuurstijlen onder Jongeren en hun Persoonlijke Netwerk*
Boekmancahier, 17, 306-327
 - ✓ *Wermuth, M.* *No Sell Out: De Popularisering van een Subcultuur*
Aksant, Amsterdam 2002

Interviews

- ✓ *Gerrit Rijken* Dynamo Open Air Festival 2004, gehouden op 5 juni 2004 te Nijmegen, Nederland
- ✓ *Jos Jansen* Dynamo Open Air Festival 2004, gehouden op 5 juni 2004 te Nijmegen, Nederland
- ✓ *Mark van Schaick* Telefonisch gesprek op maandag 14 juni 2004
- ✓ *Mitch, Tess en Aline* Dynamo Open Air Festival 2004, gehouden op 5 juni 2004 te Nijmegen, Nederland
- ✓ *René Dekker* Persoonlijk gesprek op donderdag 1 juli bij Roadrunner Records te Bussum, Nederland

Websites

- ✓ *www.aardschok.nl* Geraadpleegd op vrijdag 23 juli 2004
- ✓ *www.basverbeek.nl/heavy metal* Geraadpleegd op donderdag 1 juli 2004
- ✓ *www.hitzone.dyns.cx/hitzone2/* Geraadpleegd in april 2004
- ✓ *www.metal.pagina.nl* Geraadpleegd op 23 juli 2004
- ✓ *www.pinkpop.nl* Geraadpleegd in april 2004

Overige bronnen

✓ *Popmagazine Oor*

Geraadpleegd in maart en april 2004 bij het Nationaal Popinstituut te Amsterdam, Nederland (jaargangen 1988-1999 en 2003)

✓ *Popmagazine Oor*

Geraadpleegd in april 2004 in Gemeentebibliotheek Rotterdam, Nederland (jaargangen 2000-2002)